

บทที่ 2

แนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการสำรวจองค์ความรู้เกี่ยวกับงานวิจัย เรื่อง การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาท้องถิ่น : กรณีศึกษาการจัดการขยะของเทศบาลเมืองขลุง จังหวัดจันทบุรี ผู้ศึกษาได้รวบรวมแนวคิดทฤษฎีเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ในประเด็นสำคัญดังนี้

1. ขยะมูลฝอย
 - 1.1 ความหมายของขยะมูลฝอย
 - 1.2 ประเภทของขยะมูลฝอย
 - 1.3 แหล่งที่มาของขยะมูลฝอย
 - 1.4 ปัจจัยที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงปริมาณขยะมูลฝอย
2. การจัดการขยะมูลฝอย
 - 2.1 ขั้นตอนการจัดการขยะมูลฝอย
 - 2.2 กระบวนการจัดการขยะมูลฝอย
 - 2.3 การจัดการขยะอย่างมีประสิทธิภาพ
3. การมีส่วนร่วมของประชาชน
 - 3.1 ความหมายของการมีส่วนร่วมของประชาชน
 - 3.2 รูปแบบและลักษณะการมีส่วนร่วมของประชาชน
 - 3.3 ขั้นตอนของการมีส่วนร่วม
 - 3.4 ปัจจัยที่ทำให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วม
 - 3.5 การประเมินผลการมีส่วนร่วม
4. การมีส่วนร่วมทางสิ่งแวดล้อม
5. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ขยะมูลฝอย

ความหมายของขยะมูลฝอย

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถานฉบับ พ.ศ. 2542 (ราชบัณฑิตยสถาน. 2546 : 297) ให้คำจำกัดความ ขยะ หมายถึง หยากเยื่อ มูลฝอย และได้บัญญัติความหมายของมูลฝอยว่า หมายถึง เศษสิ่งของที่ทิ้งแล้ว ดังนั้น คำว่าขยะและมูลฝอย จึงมีความหมายเหมือนกัน จึงใช้แทนกันได้

ขยะ หมายถึง บรรดาสิ่งของที่ไม่ต้องการใช้แล้ว ซึ่งส่วนใหญ่เป็นของแข็งจะเน่าเปื่อยได้หรือไม่ก็ตามรวมตลอดถึง เถ้า ซากสัตว์ มูลสัตว์ ฟุ่นละออง และเศษวัสดุที่ทิ้งแล้วจากที่พักอาศัย

สถานที่ต่าง ๆ รวมถึงสถานที่สาธารณะ ตลาดและโรงงานอุตสาหกรรม ยกเว้นอุจจาระและปัสสาวะมนุษย์ ซึ่งเป็นสิ่งปฏิกูลที่ต้องการเก็บและการกำจัดที่แตกต่างกันไป (พรรณศิริ ศิริพันธุ์. 2546 : 32)

มูลฝอย หมายถึง เศษกระดาษ เศษผ้า เศษอาหาร ภาชนะที่ใส่อาหาร ถ้ำ มูลหรือซากสัตว์ รวมตลอดถึงสิ่งอื่นใดที่เก็บกวาดจากถนน ตลาด ที่เลี้ยงสัตว์ หรือที่อื่น ซึ่งครอบคลุมถึงเศษสิ่งของทุกชนิดที่เหลือใช้ เศษวัสดุที่ไม่ใช่แล้วหรือสิ่งอื่นใดที่ต้องการเก็บหรือกวาดจากที่อื่นใด ๆ ซึ่งมักอยู่ในรูปที่เป็นของแข็ง และหมายรวมถึงมูลฝอยติดเชื้อ เช่น เศษผ้าพันแผล เข็มฉีดยา ชิ้นส่วนอวัยวะ เป็นต้น ตามพระราชบัญญัติรักษาความสะอาดและความเป็นระเบียบเรียบร้อยของบ้านเมือง พ.ศ.2535 ที่ออกโดยกระทรวงมหาดไทย เน้นการใช้บังคับในเขตเทศบาล สุขาภิบาล องค์การบริหารส่วนจังหวัด ได้ให้ความหมายว่า มูลฝอย หมายถึง เศษอาหาร เศษผ้า เศษอาหาร เศษสินค้า ภาชนะพลาสติก ภาชนะใส่อาหาร ถ้ำ มูลสัตว์ หรือซากสัตว์ รวมตลอดถึงสิ่งอื่นใดที่เก็บจากถนน ตลาด ที่เลี้ยงสัตว์ หรือที่อื่น ๆ (พระราชบัญญัติการสาธารณสุข. 2535 : 15)

สำนักงานคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ ได้ให้ความหมายของคำว่า ขยะมูลฝอย (Solid Waste) หมายถึง บรรดาสิ่งของต่าง ๆ ซึ่งคนไม่ต้องการ และทิ้งไปทั้งนี้รวมตลอดถึง เศษผ้า เศษอาหาร มูลสัตว์ ซากสัตว์ ถ้ำ ฝุ่นละอองและเศษวัสดุสิ่งของที่เก็บกวาดจากเคหะสถาน อาคาร ถนน ตลาด ที่เลี้ยงสัตว์ โรงงานอุตสาหกรรม และที่อื่น ๆ (กรมควบคุมมลพิษ. 2542 : 136-137)

กล่าวโดยสรุป ขยะมูลฝอย หมายถึง เศษสิ่งของเศษกระดาษ เศษผ้า เศษอาหาร ภาชนะใส่อาหาร ถ้ำ มูลหรือซากสัตว์ที่เหลือใช้ ที่ไม่ต้องการใช้แล้วของคนบางคน ที่เก็บกวาดจากสถานที่ต่าง ๆ ซึ่งมักอยู่ในรูปที่เป็นของแข็ง และกึ่งแข็งกึ่งเหลว อีกทั้งยังหมายรวมถึง มูลฝอยติดเชื้อ เช่น เศษผ้าพันแผล เข็มฉีดยา ชิ้นส่วนอวัยวะ เป็นต้น ยกเว้นอุจจาระและปัสสาวะ ซึ่งเป็น สิ่งปฏิกูล และมูลฝอยอันตราย เช่น ภาชนะบรรจุสารฆ่าแมลง หรือสารเคมีต่าง ๆ หลอดไฟ ถ่านไฟฉาย เป็นต้น

ประเภทของขยะมูลฝอย

นเรศน์ ม่วงรุ่ง (2545 : 19) ได้แยกประเภทของขยะออกเป็นชนิดต่าง ๆ ตามองค์ประกอบเพื่อสะดวกในการเก็บรวบรวมและทำลายได้ดังนี้

1. ขยะมูลฝอยแห้ง (Rubbish) หมายถึง เศษสิ่งของทั้งหลายที่ติดไฟได้เป็นส่วนมาก ยกเว้นพวกโลหะต่าง ๆ ได้แก่ พลาสติก เศษกระดาษ เศษไม้ เศษแก้ว และเศษโลหะต่าง ๆ โดยปกติขยะมูลฝอยพวกนี้จะไม่เกิดการบูดเน่าและก่อให้เกิดกลิ่นรบกวน

2. ขยะมูลฝอยเปียก (Garbage) หมายถึง เศษสิ่งของที่มีความชื้นหรือมีน้ำปนอยู่ด้วยเกินร้อยละ 50 ทำให้ติดไฟได้ยากหรือไม่ติดไฟเลย ได้แก่พวกเศษใบไม้ เศษเนื้อสัตว์ เศษผัก เศษอาหาร จากครัวและภัตตาคาร รวมถึงเศษสิ่งของที่เหลือทิ้งตามตลาดด้วย ขยะมูลฝอยชนิดนี้จะบูดเน่าได้ง่าย จึงก่อให้เกิดกลิ่นรบกวนอย่างมากและยังเป็นแหล่งเพาะพันธุ์ของแมลงนำโรค

3. เถ้าถ่าน (Ash) หมายถึง สิ่งที่เหลือจากการเผาไหม้ รวมทั้งพวกถ่านที่ไม่ติดไฟปนอยู่ด้วย เถ้าถ่านนี้มีทั้งพวกที่เกิดจากไม้และจากถ่านหิน ฯลฯ ในประเทศไทยเรื่องของเถ้าถ่านมีความสำคัญ และปัญหาในการกำจัดน้อยมาก เพราะประการแรกประเทศไทยไม่ได้ใช้ถ่านหินในการให้ความอบอุ่น และอีกประการหนึ่งประเทศไทยเรามีโรงงานอุตสาหกรรมที่ต้องใช้ถ่านหินในการให้ความอบอุ่น และอีกประการหนึ่งประเทศไทยมีโรงงานอุตสาหกรรมที่ต้องใช้ถ่านไม้มากนัก ส่วนในต่างประเทศ เป็นทั้งประเทศหนาวและมีโรงงานอุตสาหกรรมมาก การใช้ถ่านหินมีมาก ปัญหาเรื่องเถ้าถ่านจึงมีความสำคัญเท่ากับขยะมูลฝอยชนิดอื่น ๆ

4. เศษสิ่งของที่เก็บกวาดจากถนน (Street Sweeping) พวกเศษสิ่งของที่ตกอยู่ตามท้องถนน มักจะเป็นพวกขยะรวม คือ มีทั้งขยะชนิดแห้ง ชนิดเปียก และเถ้าถ่านรวมอยู่ด้วยกัน นอกจากนี้ยังมีพวกใบไม้ ฝุ่นละออง มูลสัตว์ ก้นบุหรี่ และเศษสิ่งของที่ตกจากรถยนต์

5. ซากสัตว์ (Dead Animal) หมายถึง พวกซากสัตว์ที่ตายอยู่ตามท้องถนนโดยมากถูกรถยนต์ทับตายหรืออาจตายโดยเหตุอื่น ๆ

6. มูลสัตว์ (Stable Manure) มูลสัตว์นี้หมายถึง มูลโค กระบือ ม้า สุกร และไก่ ส่วนมากเป็นมูลสัตว์ที่เลี้ยงไว้ในบ้านหรือตามคอกปศุสัตว์มากกว่ามูลสัตว์มาถ่ายไว้ตามที่สาธารณะ การกำจัดมูลสัตว์นั้นเจ้าของสัตว์จะต้องกำจัดเอง มักกำจัดด้วยการทำปุ๋ยหมัก แต่ก็เป็นเรื่องยุ่งยากมากเช่นกัน เพราะถ้าเจ้าของสัตว์ละเลยไม่เก็บไปทำลายแล้ว จะทำให้มูลสัตว์เหล่านี้จะเป็นแหล่งแพร่พันธุ์แมลงได้อย่างดี

7. สิ่งปฏิกูล (Night Soil) หมายถึงอุจจาระ ปัสสาวะหรือสิ่งขับถ่ายของมนุษย์ที่มักเก็บรวบรวมได้จากส้วมถึงเท เป็นส่วนใหญ่ การทำลายจะต้องใช้วิธีการทำลายสิ่งปฏิกูล (Excreta Disposal) โดยเฉพาะไม่ใช้วิธีการทำลายรวมไปกับการกำจัดขยะมูลฝอย (Refuse Disposal)

8. ซากรถยนต์ (Abandoned Vehicles) หมายถึง รถยนต์เก่า ๆ ที่ไม่ใช่แล้ว

9. ขยะจากโรงงานอุตสาหกรรม (Industrail Wastes) หมายถึง มูลฝอยจากโรงงานอุตสาหกรรมต่าง ๆ และวัตถุอื่นใดที่ทิ้งจากขบวนการผลิต ซึ่งขึ้นอยู่กับประเภทของโรงงาน

10. สิ่งรื้อถอน (Demolition Refuse) หมายถึงพวกที่ได้จากการรื้อถอนอาคารบ้านเรือน หรือสิ่งปลูกสร้างอื่น ๆ

11. ขยะมูลฝอยจากการก่อสร้าง (Construction Refuse) สิ่งที่เหลือทิ้งหรือเศษสิ่งของจากการก่อสร้าง ตกแต่ง ซ่อมแซมอาคารบ้านเรือน

12. ตะกอนจากน้ำโสโครก (Sewage Solids) หมายถึง ของแข็งหรือตะกอนที่แยกออกมาจากน้ำโสโครกในขบวนการปรับปรุงสภาพน้ำโสโครกนั้น ตะกอนพวกกวาดทรายที่ไม่เน่าเปื่อย อาจใช้ถมที่ลุ่ม ส่วนตะกอนที่ข่อยและแห้งแล้วจะใช้ถมที่หรือเผาในเตาก็ได้ สำหรับตะกอนที่ตกได้จากถังกรองหรือหลุมกรองอาจกำจัดโดยฝังในดินอย่างถูกหลักสุขาภิบาล

13. มูลฝอยที่เป็นอันตราย (Hazardous or Special Refuse) หมายถึงขยะมูลฝอยที่ก่อให้เกิดปัญหาที่ยากในการกำจัด หรือต้องมีการจับต้องที่พิเศษกว่ามูลฝอยอื่น ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อมีปริมาณมาก ๆ เช่น กระจกสี กระจกทึบเนอร์ ม้วนฟิล์มถ่ายรูป พลาสติก ซึ่งอาจเกิดการระเบิดในเตาเผา หรือพื้นที่ฝังในดินนอกจากนี้ยังรวมถึงสิ่งปฏิกูลที่มีเชื้อโรคจากโรงพยาบาลหรือมีสารกัมมันตรังสีปนอยู่ด้วย จำเป็นต้องดูแลเป็นพิเศษไม่ว่าจะมีปริมาณมากน้อยเพียงใดก็ตาม

14. ขยะมูลฝอยจากโรงงานอุตสาหกรรม (Industrial Waste) หมายถึง ขยะมูลฝอยที่เกิดจากกระบวนการผลิตของโรงงานอุตสาหกรรมต่าง ๆ ได้แก่ เศษผ้า เศษแก้ว หนังกาย เศษไม้ เศษเหล็ก รวมไปถึงสารพิษอันตราย เช่น กรด สารโลหะหนัก กรดแร่ หมึก สีย้อม แคลเซียม โครเมียม เป็นต้น

15. ขยะมูลฝอยจากงานเกษตรกรรม (Agricultural Waste) หมายถึงขยะมูลฝอยที่เกิดขึ้นจากการเกษตร อาทิเช่น ขาฆ่าแมลง ปุ๋ยเคมี ฮอร์โมน เป็นต้น

แหล่งที่มาของขยะมูลฝอย

กรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม (2542 : 15) ขยะมูลฝอยล้วนแล้วแต่เกิดจากกิจกรรมของมนุษย์ทั้งสิ้น จะแตกต่างกันขึ้นอยู่กับแหล่งกำเนิดขยะมูลฝอยนั้น ๆ ซึ่งพอจำแนกออกได้ดังนี้

1. ชุมชนซึ่งก่อให้เกิดขยะมูลฝอยชุมชนหรือขยะมูลฝอยเทศบาล (Municipal Waste) เป็นขยะมูลฝอยที่ถูกทิ้งมาจากบ้านพักอาศัย (Residential) และสถานที่ประกอบธุรกิจการค้า (Commercial) ที่อยู่ในเขตชุมชนหรือเขตเทศบาล การเก็บรวบรวมและกำจัด มักเป็นหน้าที่ของเทศบาล ขยะมูลฝอยที่เกิดขึ้นได้แก่ ขยะมูลฝอยทั่วไปและขยะมูลฝอยอันตราย

2. โรงงานอุตสาหกรรมจะแตกต่างกันขึ้นอยู่กับประเภทของอุตสาหกรรม เช่น โรงงานชุบโลหะ โรงงานทำกระดาษ โรงฟอกหนัง ของเสียหรือขยะมูลฝอยที่ออกมาจากขยะมูลฝอยทั่วไป และขยะมูลฝอยอันตรายโลหะหนักต่าง ๆ กรด ต่าง เป็นต้น

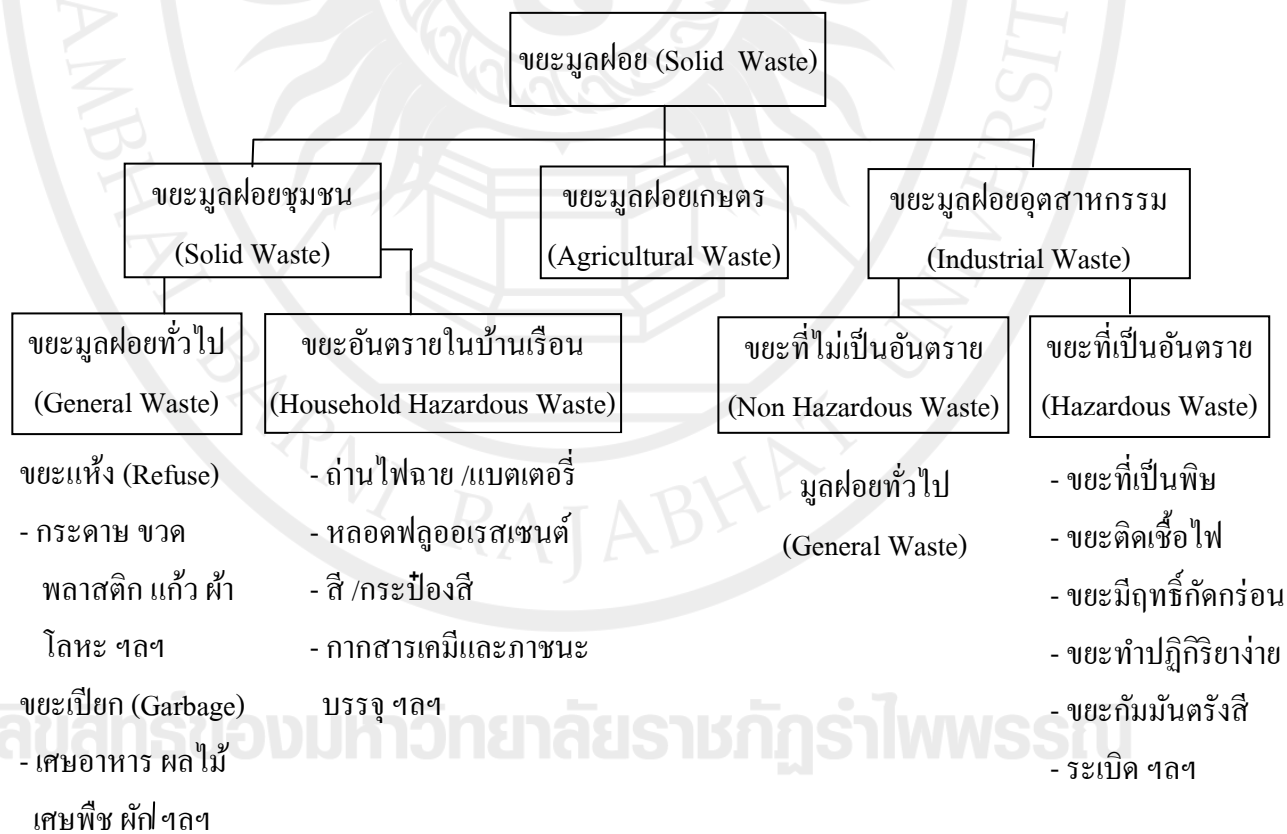
3. เกษตรกรรม ขยะมูลฝอยที่เกิดขึ้นนอกจากขยะมูลฝอยที่มีส่วนประกอบเป็นพวกอินทรีย์วัตถุได้แก่ เศษไม้ เศษหญ้า แล้วยังมีขยะมูลฝอยอันตราย ได้แก่ ภาชนะบรรจุยาปราบศัตรูพืช ฮอร์โมน ปุ๋ย เป็นต้น

4. สถานพยาบาล นอกเหนือไปจากขยะมูลฝอยทั่วไปและขยะมูลฝอยอันตรายอื่น ๆ แล้วสถานพยาบาลจะเป็นแหล่งกำเนิดขยะมูลฝอยติดเชื้อและขยะมูลฝอยอันตรายประเภทเข็มฉีดยามีดผ่าตัด ยาที่เสื่อมสภาพแล้ว

5. สถานที่ท่องเที่ยวเกิดจากกิจกรรมของนักท่องเที่ยว ซึ่งโดยปกติแล้วจะเป็นขยะมูลฝอยจำพวกเศษอาหารและภาชนะบรรจุอาหาร

นเรศน์ ม่วงรุ่ง (2545 : 22) ได้จำแนกประเภทขยะมูลฝอยด้วยหลักเกณฑ์ต่าง ๆ และจากการสำรวจเบื้องต้นที่โรงเรียนวัดนาวง สามารถสรุปประเภทของขยะมูลฝอยให้เหมาะสมกับการจัดการและการกำจัด ได้ดังนี้

1. ขยะย่อยสลายได้ (Degradable Waste or Garbage) เป็นขยะที่มีองค์ประกอบส่วนใหญ่เป็นสารอินทรีย์ที่สามารถย่อยสลายได้ เช่น เศษอาหาร ใบไม้ มูลสัตว์ เปลือกผลไม้ ซากพืช ซากสัตว์ เป็นต้น ขยะประเภทนี้เหมาะสมที่จะนำไปหมักทำปุ๋ย
2. ขยะรีไซเคิล (Recycle Waste) เป็นขยะที่สามารถนำกลับไปใช้ประโยชน์ได้โดยอาจต้องผ่านกระบวนการบางอย่างหรือไม่ก็ได้ก่อน ได้แก่ กระดาษแก้ว โลหะ พลาสติก
3. ขยะมูลฝอยทั่วไป (Rubbish or General Waste) เป็นขยะที่มีองค์ประกอบส่วนใหญ่เป็นสารอินทรีย์ย่อยสลายไม่ได้ แต่ไม่เป็นขยะอันตรายที่ต้องมีการจัดการเป็นพิเศษ และไม่คุ้มค่าในการนำกลับมาใช้ประโยชน์ใหม่ เช่น เศษวัสดุก่อสร้าง ถ้ำถ่าน เศษผง พลาสติกเป็นอาหาร เป็นต้น
4. ขยะมูลฝอยอันตราย (Hazardous Waste) เป็นขยะมูลฝอยที่มีส่วนประกอบหรือปนเปื้อนด้วยสารอันตราย เช่น สารไวไฟ สารกัดกร่อน สารเกิดปฏิกิริยาได้ง่าย สารพิษ สารกัมมันตรังสี หรือเชื้อโรค รวมถึงวัตถุมีคม ภาชนะที่มีแรงดัน ซึ่งสามารถก่อให้เกิดอันตรายต่อสุขภาพอนามัยและชีวิตจำเป็นต้องได้รับการจัดการเป็นพิเศษ ได้แก่ ซากถ่านไฟฉาย กากสารเคมี ซากหลอดฟลูออเรสเซนต์ กระจกสเปร์ย ยาหมดอายุ สาลี ผ้าพันแผล หรือขยะมูลฝอยติดเชื้อจากโรงพยาบาล เป็นต้น สรุปได้ดังนี้



ภาพประกอบ 2 ประเภทของขยะมูลฝอย

ปัจจัยที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงปริมาณขยะมูลฝอย

พิชิต สกกุลพราหมณ์ (2531 : 84) ได้ระบุปัจจัยที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงปริมาณและลักษณะของมูลฝอย ดังนี้

1. ลักษณะภูมิประเทศของท้องถิ่น (Geographic Location) มีส่วนสำคัญเพราะการประกอบอาชีพหลักของประชาชนในท้องถิ่นนั้น ๆ ต่างกัน ทำให้มีผลแตกต่างของการเกิดมูลฝอยทั้งในด้านปริมาณและองค์ประกอบ เช่น ในพื้นที่ราบลุ่มเหมาะสมกับการเพาะปลูกข้าว องค์ประกอบของมูลฝอยจึงเป็นพวกเศษหญ้าหรือฟางข้าวปริมาณมากกว่ามูลฝอยประเภทอื่น
2. ฤดูกาล (Season) ซึ่งแต่ละท้องถิ่นจะมีความแตกต่างกัน เช่น ฤดูกาลที่มีการผลิตผลไม้ ออกมามาก ทำให้มีมูลฝอยพวกเปลือกและเมล็ดของผลไม้ต่าง ๆ ปริมาณมาก
3. พฤติกรรมของประชาชนในชุมชน (Behavior of People in Community) ในชุมชนที่ประชาชนมีพฤติกรรมที่ดีจะไม่ทิ้งมูลฝอยเกลื่อนกลาด มูลฝอยจะถูกทิ้งอย่างเป็นระเบียบง่ายและสะดวกต่อการเก็บรวบรวม จึงมักจะทำให้ปริมาณมูลฝอยที่เก็บได้ เมื่อคิดเป็นอัตราต่อคนมีปริมาณสูงขึ้น
4. ความหนาแน่นของประชาชน (Population Density) ปริมาณของมูลฝอยที่เกิดขึ้นจะผันแปรตามจำนวนคน ดังนั้นชุมชนในเขตเมือง เขตเทศบาลและเขตชุมชน ที่มีประชากรหนาแน่นย่อมจะเกิดขยะมากตามไปด้วย นอกจากนี้จะมีผลโดยตรงต่อปริมาณของมูลฝอยแล้ว ก็ยังมีผลด้านลักษณะของมูลฝอยที่เกิดขึ้นอีกด้วย
5. เศรษฐกิจ (Economics) สภาวะทางเศรษฐกิจของประชาชนจะเป็นส่วนที่สำคัญต่อปริมาณและองค์ประกอบของมูลฝอย กล่าวคือ ชุมชนที่มีฐานะทางเศรษฐกิจดีย่อมมีกำลังซื้อสูง จะทำให้มีปริมาณมูลฝอยมากตามไปด้วย เนื่องจากสินค้าส่วนใหญ่บรรจุอยู่ในหีบห่อสำเร็จรูปมาก
6. บริการเก็บรวบรวมและวิธีการกำจัดมูลฝอย (Collection Service and Disposal Methods) ชุมชนที่สามารถจัดบริการเก็บรวบรวมมูลฝอยได้ดีมีประสิทธิภาพก็จะทำให้เก็บรวบรวมมูลฝอยได้มาก ทำให้มีมูลฝอยได้มาก ทำให้มีมูลฝอยตกค้างน้อย และถ้ามีการกำจัดมูลฝอยที่เหมาะสมก็จะทำให้เกิดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมน้อยลง

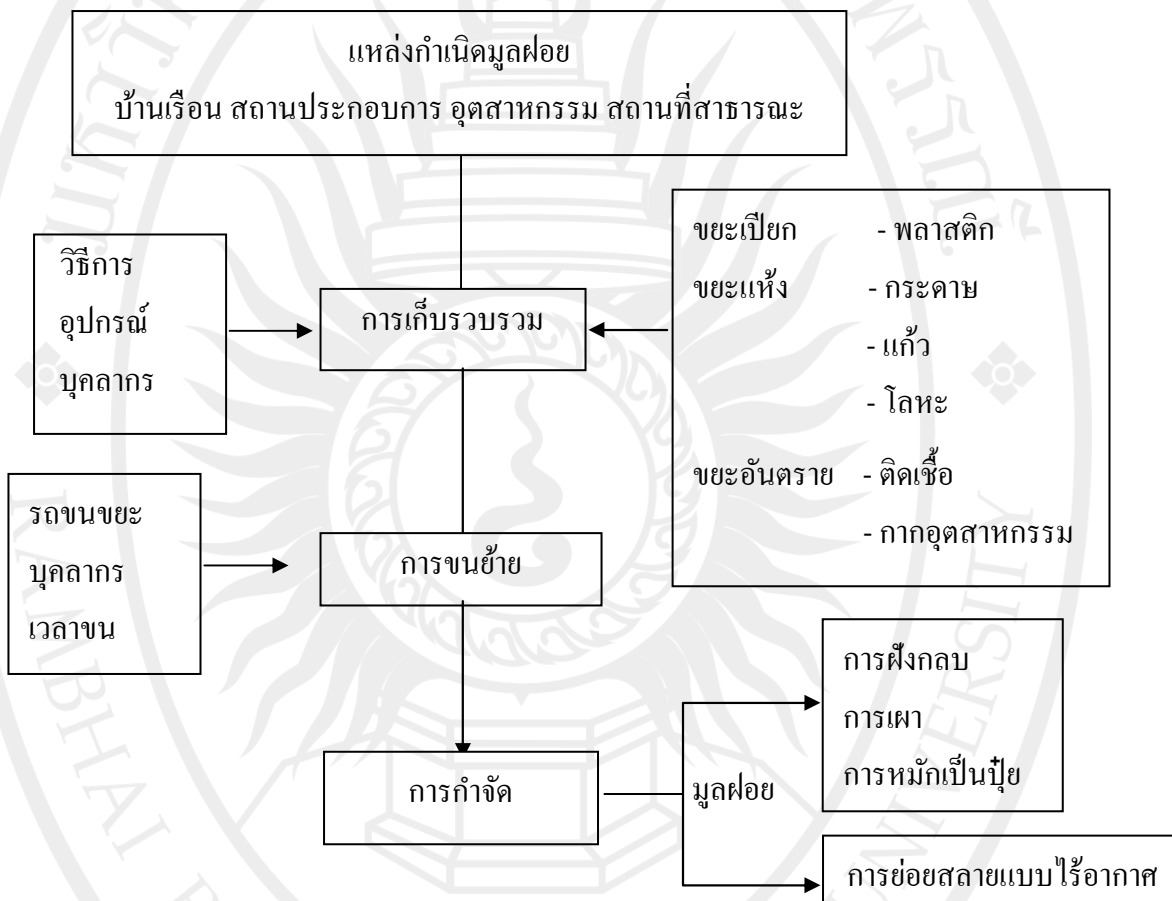
การจัดการขยะมูลฝอย

การจัดการขยะมูลฝอย หมายถึง หลักการในการดำเนินงานที่เกี่ยวข้องกับการควบคุม การทิ้งขยะ การเก็บขยะชั่วคราวไว้ในภาชนะ การรวบรวมขยะ การขนถ่ายและการขนส่ง การแปลงรูปของขยะและการกำจัดขยะ โดยคำนึงถึงผลประโยชน์สูงสุดในทางสุขอนามัย ทัศนียภาพ เศรษฐศาสตร์ การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม และการยอมรับของสังคม ดังนั้นความรู้ความเข้าใจระบบ

การจัดการขยะจะสามารถช่วยให้มีการพัฒนาระบบการจัดการขยะให้มีประสิทธิภาพสูงและถูกต้องตามหลักสาขาวิชา (พรรณศิริ ศรีพันธุ์, 2546 : 33)

ขั้นตอนการจัดการขยะมูลฝอย

ขั้นตอนในการจัดการขยะมูลฝอย ดังแผนภูมิ



ภาพประกอบ 3 ขั้นตอนการจัดการขยะมูลฝอย

ที่มา : สุวดี ศรีสีทอง, 2546 : 62

กระบวนการจัดการขยะมูลฝอย

กรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม (2542 : 5-7) ได้กล่าวถึงวิธีการและขั้นตอนดำเนินงานในการกำจัดขยะมูลฝอยที่สำคัญ ๆ ได้แก่

1. การเก็บรวบรวม (Storage and Collection) เริ่มตั้งแต่การเก็บขยะมูลฝอยใส่ไว้ในภาชนะไปจนถึงการรวบรวมขยะมูลฝอยจากแหล่งต่าง ๆ แล้วนำไปใส่ในยานพาหนะเพื่อที่จะขนถ่ายต่อไปยังแหล่งกำจัด หรือทำประโยชน์อื่น ๆ แล้วแต่กรณี

2. การขนส่ง (Transportation) เป็นการนำขยะมูลฝอยที่เก็บรวบรวมจากชุมชนนำไปในยานพาหนะแล้วนั้นไปยังสถานที่กำจัดหรือทำประโยชน์อย่างอื่นซึ่งอาจเป็นการขนส่งโดยตรงจากแหล่งกำเนิดเลยทีเดียว หรืออาจขนไปพักรวมไว้ที่ใดที่หนึ่งซึ่งเรียกว่า สถานีขนถ่ายก่อนก็ได้

3. การแปรรูป (Processing) เป็นวิธีการที่จะทำให้ขยะมูลฝอยสะดวกแก่การเก็บขนหรือนำไปใช้ทำประโยชน์อย่างอื่น การแปรรูปนี้อาจทำได้โดยการบดอัดเป็นก้อน คัดแยกส่วนที่ยังใช้ประโยชน์ได้ออกไปใช้ ทั้งโดยทางตรงและทางอ้อม

4. การกำจัดหรือทำลาย (Disposal) เป็นวิธีการกำจัดขยะมูลฝอยขั้นสุดท้ายเพื่อให้ขยะมูลฝอยนั้น ๆ ไม่ก่อให้เกิดปัญหามลพิษต่อสภาพแวดล้อมอันมีผลกระทบต่อสุขภาพ และความเป็นอยู่ของมนุษย์ต่อไป

วิธีการกำจัดขยะมูลฝอยนั้นสามารถกระทำได้หลายรูปแบบ เช่น นำไปกองทิ้งบนพื้นดิน (Dumping on Land) ทิ้งลงทะเล (Dumping at Sea) นำไปเลี้ยงสุกร (Hog Feeding) หมักทำปุ๋ย (Composting) เผากลางแจ้ง (Open Burning) เผาในเตาเผา (Incineration) และการฝังกลบที่ถูกสุขลักษณะ (Sanitary Landfill) เป็นต้น การกำจัดขยะมูลฝอยที่กล่าวมานี้ บางวิธีก็ไม่ได้เป็นการกำจัดที่ถูกต้องทำให้เกิดมลพิษต่อสภาพแวดล้อม และมีผลกระทบต่อสุขภาพของบุคคลและชุมชนได้ วิธีการกำจัดขยะมูลฝอยที่เชื่อถือได้ว่าถูกสุขลักษณะนั้น ควรจะมีลักษณะดังต่อไปนี้

1. ไม่ทำให้เป็นแหล่งอาหารและแหล่งเพาะพันธุ์ของสัตว์และแมลงนำโรค เช่น หนู แมลงวัน ยุง แมลงสาบและสุนัข เป็นต้น
2. ไม่ทำให้เกิดการปนเปื้อนแก่แหล่งน้ำ ทั้งแหล่งน้ำผิวดิน (Surface Water) และแหล่งน้ำใต้ดิน (Underground Water)
3. ไม่ทำให้เกิดมลพิษต่อสภาพแวดล้อม
4. ไม่ทำให้เห็นเหตุแห่งความรำคาญ อันเนื่องมาจากเสียง กลิ่น คิว้น ผง และฝุ่นละออง
5. ไม่ทำให้เสื่อมเสียแก่ทัศนียภาพ

การจัดการขยะมูลฝอยอย่างมีประสิทธิภาพ

กรมควบคุมมลพิษ (2542 : 9-12) การจัดการวางแผนจัดการขยะมูลฝอยอย่างมีประสิทธิภาพสูงสุด สามารถลดปริมาณขยะมูลฝอยที่จะต้องกำจัดลงได้มากที่เรียกว่า 3 R ได้แก่ การนำขยะมูลฝอยมาใช้ประโยชน์ทั้งในส่วนของการใช้ซ้ำ (Reuse) การแปรรูปกลับมาใช้ใหม่ (Recycle) และการลดปริมาณขยะที่แหล่งกำเนิดให้คงเหลือขยะน้อยที่สุด (Reduce) รวมทั้งให้เกิดผลพลอยได้จากการกำจัด เช่น ปุ๋ยหมัก การทำขยะหอม (ปุ๋ยน้ำจุลินทรีย์) ก๊าซชีวภาพ ซึ่งเป็นพลังงานสะอาด การจัดการขยะมูลฝอยอย่างมีประสิทธิภาพมีแนวทางการดำเนินการ ดังนี้

1. การลดปริมาณการผลิตขยะมูลฝอย โดยรณรงค์ให้ประชาชน มีส่วนร่วมในการลดการผลิตขยะมูลฝอยในแต่ละวัน ได้แก่

1.1 ลดการทิ้งบรรจุภัณฑ์โดยการใช้สินค้าชนิดใหม่เช่น พวงซัฟฟอก น้ำยาล้างจาน ถ่านไฟฉายชนิดชาร์ตใหม่ และน้ำยาทำความสะอาด

1.2 เลือกลงใช้สินค้าที่มีคุณภาพมีบรรจุภัณฑ์ห่อหุ้มอายุการใช้งานยาวนาน และตัวสินค้าไม่มีมลพิษ

1.3 ลดการใช้วัสดุกำจัดยาก เช่น โฟมบรรจุอาหาร และถุงพลาสติก

2. การจัดการระบบการรีไซเคิล

2.1 เป็นการรวบรวมขยะมูลฝอยที่ยังสามารถนำไปสู่การแปรรูปเพื่อใช้ประชาชนแยกประเภทของเสียที่สามารถนำกลับมาใช้ประโยชน์ใหม่ได้ เช่น กระดาษ พลาสติก และโลหะ

2.2 จัดระบบที่เอื้อต่อการรวบรวมขยะมูลฝอย เพื่อนำกลับมาแปรรูปใหม่ เช่น จัดกาชนะแยกประเภทขยะมูลฝอยที่ชัดเจน เป็นมาตรฐาน

2.3 ประสานงานกับร้านค้ารับซื้อของเก่าในการรับซื้อสินค้ารีไซเคิล

2.4 จัดระบบการรับซื้อสินค้าขยะมูลฝอยรีไซเคิลให้เหมาะสมตามแหล่งกำเนิด

2.5 จัดกลุ่มอาสาสมัครในชุมชน นักเรียนให้มีการนำวัสดุมาแปรสภาพเป็นสินค้า

3. จัดตั้งศูนย์วัสดุรีไซเคิล

หากมีพื้นที่ที่มีปริมาณขยะมูลฝอยเกิดขึ้นในแต่ละวันเป็นปริมาณมาก อาจจะต้องตั้งศูนย์คัดแยกขยะมูลฝอยที่สามารถจะรองรับจากชุมชนใกล้เคียง หรือรับซื้อจากประชาชนโดยตรง ซึ่งอาจจะให้เอกชนลงทุนหรือร่วมทุน หรือให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดตั้งแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

โดยสรุป การจัดการขยะมูลฝอยอย่างมีประสิทธิภาพ หมายถึง การลดปริมาณขยะ ลดการผลิตขยะมูลฝอย การจัดการระบบการรีไซเคิลและการจัดตั้งศูนย์วัสดุรีไซเคิล โดยการมีส่วนร่วมของประชาชน

การมีส่วนร่วมของประชาชน

ความหมายของการมีส่วนร่วมของประชาชน

ความหมายของการมีส่วนร่วมของประชาชน เป็นคำที่มักใช้กันมากในปัจจุบัน ทั้งในวงวิชาการและวงราชการ แต่เนื่องจากได้มีนักวิชาการหลายท่านให้ความหมายของคำไว้แตกต่างกัน ความหมาย และจะเห็นได้ว่าที่ผ่านมารัฐได้นำเอาความหมายของการมีส่วนร่วมของประชาชนไปใช้เป็นเครื่องมือในการให้ประชาชนเข้าร่วมกิจกรรม หรือโครงการที่เจ้าหน้าที่ของรัฐเป็นผู้กำหนดขึ้น อันเนื่องมาจากการตีความหมายของการมีส่วนร่วมในลักษณะที่ยังไม่ถูกต้องและตรงกัน สำหรับแนวคิดของนักวิชาการต่างประเทศและนักวิชาการของไทยได้ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมของประชาชน ในการดำเนินงานในชุมชนไว้หลายท่าน ดังต่อไปนี้

พรทิพย์ มาศวิวัฒน์ (2542 : 20 - 21) ได้ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมของประชาชน หมายถึง กระบวนการกระทำที่ประชาชน สนใจเข้ามามีส่วนร่วมในการกำหนดการเปลี่ยนแปลง

เพื่อตัวประชาชนเอง โดยให้ประชาชนได้มีส่วนในการตัดสินใจเพื่อตนเอง และมีส่วนดำเนินการ เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่ปรารถนาหรือตั้งใจไว้ ทั้งนี้ต้องมีใช้การกำหนดกรอบความคิดจากบุคคลภายนอก

แสวง รัตนมงคลมาส (2543 : 10) ได้กล่าวถึง การมีส่วนร่วม หมายถึงกระบวนการ ซึ่งประชาชนเข้ามามีส่วนเกี่ยวข้องในขั้นตอนต่าง ๆ ของกิจกรรมของสังคม และประชาชนที่เข้าร่วม ได้ใช้ความพยายามบางอย่างส่วนตัว เช่น ความคิด ความรู้ ความสามารถ แรงงาน ตลอดจนทรัพยากรของตนต่อกิจกรรมนั้น ๆ ในการแสดงความคิดเห็นตัดสินใจกำหนดนโยบาย กำหนดเป้าหมาย และแผนงาน ดำเนินการในกระบวนการจัดการ และร่วมหนุนช่วยทรัพยากรการบริหาร และการที่ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วม มีเหตุผล 3 ประการคือ

1. มีจุดร่วมในอุดมการณ์เดียวกัน (Common Ideology)
2. มีจุดร่วมในผลประโยชน์ (Common Interest)
3. ยึดติดกับตัวบุคคล (Personality)

จากความหมายดังกล่าว การมีส่วนร่วมจึงประกอบด้วยปัจจัย 3 ประการ คือ

1. การเกี่ยวข้องทางด้านจิตใจ และอารมณ์เป็นการเกี่ยวข้องทั้งตัวไม่ใช่เฉพาะเพียงแต่เกี่ยวข้องด้านกำลังกาย หรือทักษะ กล่าวคือผู้มีส่วนร่วมจะมีส่วนเกี่ยวข้องทางจิต (Ego Involved) ไม่เพียงแต่เฉพาะด้านการทำงาน (Task Involved)

2. การกระทำทำให้ เมื่อผู้มีส่วนร่วมได้บังเกิดความเกี่ยวข้องด้านจิตใจและอารมณ์แล้ว ก็เท่ากับเปิดโอกาสให้เขาได้แสดงความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ กระทำเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ของกลุ่ม โดยเหตุนี้การมีส่วนร่วมจึงเป็นมากกว่าการยินยอม (Consent) ที่จะกระทำตามคำสั่งเป็นการกระทำ ซึ่งปราศจากการยินยอมพร้อมใจ และแสดงความคิดเห็นริเริ่มสร้างสรรค์ การมีส่วนร่วมจึงเป็นความสัมพันธ์ทางอารมณ์และจิตใจแบบ “ยุคทวิ” คือมีการติดต่อสื่อสารทั้งไปและกลับระหว่างบุคคลนั้นและกลุ่ม

3. การรับผิดชอบเมื่อเกิดการเกี่ยวข้องด้านจิตใจ อารมณ์ และได้กระทำให้แก่สถานการณ์นั้นแล้วผู้มีส่วนร่วมจะเกิดความรู้สึกร่วมรับผิดชอบกับกลุ่มนั้นด้วย เพราะการมีส่วนร่วมเป็นกระบวนการทางสังคมที่บุคคลเข้าไปเกี่ยวข้อง (Self Involved) กับกลุ่มและต้องการเห็นผลสำเร็จของการทำงานนั้นด้วย จึงเกิดความรู้สึกรับผิดชอบทั้งกลุ่ม นอกจากนั้นแล้วการที่ประชาชนจะเข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ ต้องมีเงื่อนไขสำคัญอย่างน้อย 3 ประการ ดังนี้

1. ประชาชนต้องมีอิสระที่จะมีส่วนร่วม (Freedom to Participate)
2. ประชาชนต้องสามารถมีส่วนร่วม (Ability to Participate)
3. ประชาชนต้องเต็มใจที่จะมีส่วนร่วม (Willingness to Participate)

จากที่กล่าวมาจึงพอสรุปได้ว่า การมีส่วนร่วมของประชาชน หมายถึงความร่วมมือของประชาชน ไม่ว่าจะของปัจเจกบุคคล หรือกลุ่มบุคคลที่เห็นพ้องต้องกัน และเข้าร่วมรับผิดชอบเพื่อดำเนินการพัฒนาและเปลี่ยนแปลงไปในทิศทางที่ต้องการ โดยการกระทำนั้นจะกระทำผ่านกลุ่ม หรือองค์กร เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่ต้องการ

จุฑามาศ ศรีศิริพรพันธ์ (2548 : 7-9) ได้อธิบายว่าการมีส่วนร่วมของประชาชนคือ การที่ประชาชนหรือชุมชน พัฒนาขีดความสามารถของคนในการจัดการควบคุมการใช้และกระจายทรัพยากรที่มีอยู่ เพื่อประโยชน์ต่อการดำรงชีพทางเศรษฐกิจ และสังคมตามความจำเป็นอย่างสมศักดิ์ศรีในฐานะสมาชิกของสังคม ในการมีส่วนร่วมนั้น ประชาชนได้พัฒนาการรับรู้และภูมิปัญญาซึ่งแสดงออกในรูปของการตัดสินใจในการกำหนดชีวิตของตนเองอย่างเป็นตัวของตัวเอง ประกอบด้วย 3 มิติ กล่าวคือ

มิติที่ 1 ได้แก่การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจควรจะทำและทำอย่างไร

มิติที่ 2 ได้แก่การมีส่วนร่วมเสียสละในการพัฒนา และการลงมือปฏิบัติการตามที่ตัดสินใจ

มิติที่ 3 ได้แก่การมีส่วนร่วมในการแบ่งปันผลประโยชน์ที่เกิดจากการดำเนินงานและในการประเมินผล

ทรงยศ สาโรจน์ (2551 : 7) ได้ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมของประชาชน หมายถึงการทำงานกับกลุ่มเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ ด้วยความร่วมมือร่วมใจ โดยการกระทำดังกล่าวในห้วงเวลา และลำดับเหตุการณ์ที่ทรงประสิทธิภาพ

จาริณี แจ่มจ้ำ (2553 : 7) ได้ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมของประชาชน หมายถึงการมีส่วนร่วมในการปะทะสังสรรค์ทางสังคม ซึ่งรวมทั้งการมีส่วนร่วมของปัจเจกบุคคล และการมีส่วนร่วมของกลุ่ม

องค์การสหประชาชาติ (United Nations, 1975 : 4) ได้ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมไว้ว่า เป็นกระบวนการเกี่ยวกับการกระทำ และเกี่ยวข้องกับมวลชนในระดับต่าง ๆ ดังนี้ ประการแรกในกระบวนการตัดสินใจ ซึ่งตัดสินใจเกี่ยวกับวัตถุประสงค์ทางสังคมและการจัดสรรทรัพยากร และประการที่สองในการกระทำโดยสมัครใจต่อกิจกรรมและ โครงการ และยังเห็นว่า การมีส่วนร่วมของประชาชนจะต้องมีความหมายครอบคลุมถึง

1. การที่ประชาชนมีส่วนร่วมในผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นจากโครงการพัฒนา
2. การที่ประชาชนมีส่วนร่วมช่วยเหลือในการปฏิบัติตามโครงการ
3. การที่ประชาชนมีส่วนร่วมในการตัดสินใจตลอดกระบวนการพัฒนา

รูปแบบและลักษณะการมีส่วนร่วมของประชาชน

จากการศึกษาแนวความคิดเกี่ยวกับลักษณะและขั้นตอนของการมีส่วนร่วมของประชาชน ในทรรศนะของนักวิชาการต่าง ๆ จะเห็นว่า มีทั้งคล้ายคลึงและแตกต่างกันดังต่อไปนี้

สุขกิจ สารปรัง (2549 : 8-10) ได้แบ่งชนิดของการมีส่วนร่วมของประชาชน เป็น 4 รูปแบบ ดังนี้

1. การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ (Decision Making) ซึ่งประกอบด้วย การกำหนดความต้องการ การจัดลำดับความสำคัญ การเลือกนโยบาย โดยเป็นกระบวนการต่อเนื่องไปเรื่อย ๆ ตั้งแต่ตัดสินใจในระยะเริ่มต้น ระยะวางแผน ระยะดำเนินการทำกิจกรรม และการตัดสินใจปฏิบัติ ตามแผนที่วางไว้
2. การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติ (Implementation) เป็นการมีส่วนร่วมปฏิบัติโดยให้การสนับสนุนแรง ด้านทรัพยากร การมีส่วนร่วมบริหารจัดการ การประสานขอความร่วมมือ
3. การมีส่วนร่วมในผลประโยชน์ (Benefits) ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับผลประโยชน์นั้น นอกจากความสำคัญของผลประโยชน์ในเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพแล้ว ยังจะต้องพิจารณาถึงการกระจายผลประโยชน์ภายในกลุ่มด้วย ซึ่งรวมทั้งผลประโยชน์ในทางบวกและผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นในทางลบที่เป็นผลเสียต่อโครงการ ซึ่งจะเป็นประโยชน์หรือเป็นโทษต่อบุคคลและสังคมด้วย
4. การมีส่วนร่วมในการติดตามและประเมินผล (Evaluation) เป็นการมีส่วนร่วมในการควบคุมตรวจสอบการดำเนินกิจกรรมทั้งหมด สิ่งที่สำคัญที่จะต้องสังเกตคือ พิจารณาจากความเห็นชอบและความคาดหวังที่สามารถเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของบุคคลในกลุ่มต่างๆ ได้ นอกจากนี้การมีส่วนร่วมในการประเมินผลจะแสดงถึงการปรับตัวในการมีส่วนร่วมต่อไป

ภราดร บุตรบุญ (2547 : 12-13) ได้แบ่งรูปแบบการมีส่วนร่วมออกเป็น 4 แบบ คือ

1. การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ (Decision Making) ประกอบด้วย 3 ขั้นตอน คือ
 - 1.1 การริเริ่มตัดสินใจ
 - 1.2 การดำเนินการตัดสินใจ
 - 1.3 การตัดสินใจเพื่อปฏิบัติการ
2. การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติการ (Implementation) ประกอบด้วย การสนับสนุน ด้านทรัพยากร การบริหาร และการประสานขอความร่วมมือ
3. การมีส่วนร่วมในผลประโยชน์ (Benefits)
4. การมีส่วนร่วมในการประเมินผล (Evaluation)

จุฑามาศ ศรีศิริพรพันธ์ (2548 : 7) ได้กล่าวว่า เพื่อให้บรรลุตามวัตถุประสงค์ และนโยบาย การพัฒนาตามที่กำหนดไว้ ได้กำหนดรูปแบบการมีส่วนร่วมดังนี้

1. มีส่วนร่วมทำการศึกษาค้นหาปัญหา และสาเหตุของปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชน รวมถึง ความต้องการของชุมชน
2. ร่วมคิดทำและสร้างรูปแบบวิธีการพัฒนา เพื่อแก้ปัญหของชุมชน หรือสร้างสรรค์สิ่งใหม่ ที่เป็นประโยชน์ต่อชุมชน หรือสนองความต้องการของชุมชน

3. ร่วมวางแผนนโยบายหรือแผนงาน หรือโครงการหรือกิจกรรม เพื่อจัดและแก้ไขปัญหาสนองความต้องการของชุมชน
4. ร่วมตัดสินใจในการใช้ทรัพยากรที่มีอยู่จำกัดให้เป็นประโยชน์ต่อส่วนรวม
5. ร่วมจัดหรือปรับปรุงระบบการบริหารงานพัฒนาให้มีประสิทธิภาพ
6. ร่วมการลงทุนในกิจกรรมโครงการของชุมชนตามขีดความสามารถของตนเองและหน่วยงาน
7. ร่วมปฏิบัติตามนโยบาย แผนงาน โครงการและกิจกรรมให้บรรลุเป้าหมายที่วางไว้
8. ร่วมควบคุมติดตามประเมินผล และร่วมบำรุงรักษาโครงการกิจกรรมที่ทำไปทั้งโดยเอกชนและรัฐบาลให้ใช้ประโยชน์ตลอดไป

นรินทร์ จงวุฒิเวศน์ (2527 : 183-184) ได้กล่าวถึงรูปแบบของการมีส่วนร่วมแบ่งออกเป็น 3 ประการ คือ

1. การมีส่วนร่วมโดยตรง (Direct Participation) โดยผ่านองค์กรผู้แทนของประชาชน (Inclusive Organization) เช่น กรรมการกลุ่มต่าง ๆ
2. การมีส่วนร่วมโดยอ้อม
3. การมีส่วนร่วมโดยการเปิดโอกาสให้ (Open Participation) โดยผ่านองค์กรผู้แทนที่ไม่ใช่ผู้แทนของประชาชน (Non Representative) เช่น สถาบันหรือหน่วยงานที่เชิญชวนหรือเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมเมื่อไรก็ได้ทุกเวลา ส่วนลักษณะการมีส่วนร่วมมีหลายระดับ ดังนี้ คือ

- 3.1 เป็นสมาชิก
- 3.2 เป็นสมาชิกที่เข้าร่วมประชุม
- 3.3 เป็นสมาชิกที่บริจาคเงินช่วย
- 3.4 เป็นกรรมการ
- 3.5 เป็นประธานกรรมการ

สำหรับแบบอย่างของผู้ที่มีส่วนร่วม (Types of Participation) ผู้มีส่วนร่วมมี 3 แบบ ดังนี้

1. เป็นผู้กระทำ (The Actor) คือ มีส่วนร่วมอย่างแข็งขันในกิจกรรม
2. เป็นผู้รับผลการกระทำ (The Recipient) คือ ได้รับผลจากกิจกรรมโดยตรง
3. เป็นสาธารณชนทั่วไป (The Public) คือ ประชาชนทั่วไปที่ไม่ได้มีส่วนเกี่ยวข้อง

โดยตรง แต่มีความสำคัญต่อการมีส่วนร่วมในกิจกรรม ได้แบ่งระดับของการมีส่วนร่วมไว้ดังนี้

ระดับที่ 1 ถูกบังคับให้ร่วม ประชาชนที่เข้าร่วมโครงการเพราะถูกบังคับโดยไม่มีทางเลือกเลย ตัวอย่างเช่น ผู้เช่านาทำกินถูกเจ้าของที่ดินบังคับให้ต้องปลูกป่าคั้นตามโครงการแม่บทพลังงานทดแทน มิฉะนั้นเจ้าของที่ดินจะยึดที่ดินไปให้ผู้อื่นเช่า ผู้เช่าคนนี้ก็จะเป็นประชาชนที่มีส่วนร่วมในโครงการนี้

ระดับที่ 2 ถูกหลอกให้ร่วม ลักษณะนี้ประชาชนจะถูกล่อใจด้วยผลประโยชน์ในรูปของค่าจ้างแรงงาน หรือ ความสะดวกสบายบางอย่าง แต่เบื้องหลังจริง ๆ แล้ว เป็นการหาเสียงของนักการเมืองผู้หยิบยื่น โครงการมาล่อเท่านั้น

ระดับที่ 3 ถูกชักชวนให้ร่วม การมีส่วนร่วมลักษณะนี้ส่วนมากเป็นโครงการที่ทางราชการคิดขึ้นเองเรียบร้อยแล้ว แล้วพยายามชักชวนประชาชนให้ร่วมมือทุกรูปแบบ โดยอาศัยระบบการโฆษณาประชาสัมพันธ์ผ่านสื่อมวลชนต่าง ๆ ว่าเป็นโครงการที่ดีขอให้ประชาชนให้ความร่วมมือ

ระดับที่ 4 สัมภาษณ์แล้ววางแผนให้ ลักษณะการมีส่วนร่วมชนิดนี้จะปรากฏว่า ปัญหาความต้องการ และเสียงเรียกร้องของประชาชนจะได้รับการเอาใจใส่ขึ้นบ้าง กล่าวคือ ผู้ที่จะวางโครงการจะสำรวจปัญหาความต้องการด้วยการเรียกประชุมสอบถาม สัมภาษณ์ แต่การตัดสินใจว่าปัญหาของชาวบ้านคืออะไร ควรจะแก้ไขด้วยวิธีใด จะวางแผนอย่างไร และจะปฏิบัติตามแผนอย่างไร ยังคงเป็นเรื่องของทางราชการ

ระดับที่ 5 มีโอกาสเสนอความคิดเห็น ประชาชนจะเริ่มเข้าไปมีส่วนร่วมในการเสนอความเห็นที่เกี่ยวข้องกับวางโครงการและการดำเนินการตาม โครงการ แต่การตัดสินใจยังเป็นของส่วนราชการอยู่

ระดับที่ 6 โอกาสเสนอโครงการ ในระดับนี้ทางราชการกับประชาชนจะมีการปรึกษาหารืออย่างใกล้ชิด ประชาชนจะมีโอกาสตัดสินใจว่าปัญหาของตนคืออะไร จะแก้ไขได้อย่างไร วิธีใดที่ดีที่สุด จนกระทั่งมีสิทธิเสนอโครงการ และเข้าร่วมปฏิบัติด้วย

ระดับที่ 7 มีโอกาสตัดสินใจ ในระดับนี้ประชาชนจะเป็นหลักสำคัญของการตัดสินใจ ในทุกเรื่องตั้งแต่การวางแผน การปฏิบัติตามแผน และการประเมินผลโครงการ

ภราดร บุตรบุญ (2547 : 13) ได้แบ่งบทบาทและหน้าที่ของผู้เข้าร่วมกิจกรรมการพัฒนา ดังนี้

1. เป็นสมาชิก (Membership)
2. เป็นผู้เข้าประชุม (Attendance at Meeting)
3. เป็นผู้บริจาคเงิน (Financial Contribution)
4. เป็นประธาน (Leader)
5. เป็นกรรมการ (Membership in Committees)

จากที่กล่าวมาจึงพอสรุปได้ว่า ลักษณะและรูปแบบของการมีส่วนร่วมอาจเกิดจากลักษณะต่าง ๆ ได้หลายลักษณะดังนี้

1. เกิดจากความสนใจและความหวังก้าวร่วมนั้น
 2. เกิดจากความเดือดร้อนและความไม่พึงพอใจร่วมกันที่มีต่อสถานการณ์ที่เห็นอยู่นั้น
- ผลักดันให้มุ่งไปสู่การรวมกลุ่มวางแผน และลงมือกระทำการร่วมกัน

3. เกิดจากการตกลงใจร่วมกันที่จะเปลี่ยนแปลงกลุ่มหรือชุมชนไปในทิศทางที่ปรารถนา
4. เกิดจากศรัทธาที่มีต่อความเชื่อถือบุคคลและสิ่งศักดิ์ศรี ทำให้ประชาชนมีส่วนร่วม

ในกิจกรรมต่าง ๆ

5. เกิดจากความเกรงใจที่มีต่อบุคคลที่เคารพนับถือ หรือ มีเกียรติ มีตำแหน่ง
6. เกิดจากอำนาจบังคับที่เกิดจากบุคคลที่มีอำนาจเหนือกว่า

ขั้นตอนการมีส่วนร่วม

จิรัชยา นานูญมี (2552 : 18) ได้ศึกษาขั้นตอนการมีส่วนร่วมของประชาชนว่ามีอยู่ 4 ลักษณะ คือ

1. การมีส่วนร่วมในการค้นหาปัญหาและสาเหตุของปัญหา เป็นขั้นตอนแรกที่สำคัญที่สุด กล่าวคือ การที่ชุมชนเป็นผู้อยู่กับปัญหาและรู้จักปัญหาของตนเองดีที่สุด เมื่อชุมชนได้มีส่วนร่วมในขั้นตอนนี้ก็จะนำไปสู่การวิเคราะห์ปัญหาในชุมชนได้

2. การมีส่วนร่วมในการวางแผนดำเนินการกิจกรรม แม้ว่าผู้นำในการวางแผนจะเป็นเจ้าหน้าที่ หรือนักพัฒนา ถ้าหากชุมชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการวางแผนจะเป็นการช่วยให้ชุมชนได้เข้าใจปัญหา พัฒนาประสิทธิภาพของตนเองและสามารถวางแผนได้ด้วยตนเองในที่สุด

3. การมีส่วนร่วมในการดำเนินการ ชุมชนสามารถที่จะมีส่วนร่วมในการลงทุนและร่วมปฏิบัติงานได้ในกิจกรรมหลาย ๆ ประเภท ซึ่งจะทำให้ชุมชนรู้จักคิดค้นทุนให้กับตัวเองในการดำเนินงานและจะมีความรู้สึกร่วมเป็นเจ้าของ การดำเนินกิจกรรมด้วยตนเองจะทำให้เกิดการเรียนรู้ และเมื่อเห็นประโยชน์ก็จะสามารถดำเนินกิจกรรมนั้นได้ด้วยตนเอง ทำให้เกิดความยั่งยืน

4. การมีส่วนร่วมในการติดตามและประเมินผล เป็นการมีส่วนร่วมที่สำคัญเพราะจะทำให้ชุมชนได้ทราบถึงผลของการดำเนินกิจกรรม การได้รับประโยชน์จากกิจกรรมและยังเป็นการแลกเปลี่ยนความรู้ความเข้าใจในกระบวนการประเมินผล และเป็นการเผยแพร่กิจกรรมออกไปสู่ชุมชนอื่น ๆ

ทั้งนี้ การมีส่วนร่วมจะต้องขึ้นอยู่กับเงื่อนไขบางประการ เพราะการที่ประชาชนจะริเริ่มและช่วยตนเองได้นั้น ประชาชนต้องมีโอกาสที่จะเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนเสียก่อน กล่าวคือ ต้องมีเงื่อนไขสำคัญอย่างน้อย 3 ประการ คือ

1. ประชาชนต้องมีอิสรภาพที่จะมีส่วนร่วม (Freedom Participation)
2. ประชาชนต้องมีความสามารถที่จะมีส่วนร่วม (Ability of Participation)
3. ประชาชนต้องเต็มใจที่จะมีส่วนร่วม (Willingness to Participation)

นอกจากเงื่อนไขสำคัญ 3 ประการดังกล่าวแล้ว ความสำเร็จของการมีส่วนร่วมยังขึ้นอยู่กับเงื่อนไขต่อไปนี้ คือ

1. ประชาชนต้องมีเวลาที่จะมีส่วนร่วมก่อนเริ่มกิจกรรม การมีส่วนร่วมที่ไม่เหมาะสมในสถานการณ์ฉุกเฉิน
2. ประชาชนต้องไม่เสียเงินทองคำใช้จ่ายในการมีส่วนร่วมมากเกินไปที่เขาประเมินค่าผลตอบแทนที่จะได้รับ
3. ประชาชนต้องมีความสนใจที่สัมพันธ์สอดคล้องกับการมีส่วนร่วมนั้น
4. ประชาชนต้องสามารถสื่อสารรู้เรื่องกันทั้งสองฝ่าย
5. ประชาชนต้องไม่รู้สึกกระทบกระเทือน ต่อตำแหน่งหน้าที่หรือสถานภาพสังคมหากจะมีส่วนร่วม

สุภาพร วัฒนานคร (2544 : 40) กล่าวถึงการมีส่วนร่วมตามขั้นตอนในการพัฒนา ซึ่งเป็น การวัดเชิงคุณภาพออกเป็น 5 ขั้นตอน อันเกิดจากการผสมผสานแนวคิดเชิงทฤษฎีกับแนวคิด ภาคปฏิบัติ ดังนี้

1. การมีส่วนร่วมในขั้นการริเริ่มการพัฒนา ซึ่งเป็นขั้นตอนที่ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วม ในการค้นหาปัญหา และหาสาเหตุของปัญหาภายในชุมชน ตลอดจนมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ กำหนดความต้องการของชุมชน และมีส่วนร่วมในการจัดลำดับความสำคัญของความต้องการด้วย
2. การมีส่วนร่วมในขั้นการวางแผนในการพัฒนา เป็นขั้นตอนที่ประชาชนมีส่วนร่วม ในการกำหนดนโยบาย และวัตถุประสงค์ของโครงการ กำหนดวิธีการและแนวทางการดำเนินงาน ตลอดจนกำหนดทรัพยากรและแหล่งทรัพยากรที่จะใช้
3. การมีส่วนร่วมในขั้นตอนการดำเนินการพัฒนาเป็นขั้นตอนที่ประชาชนมีส่วนร่วม หรือเข้าร่วมบริหาร ประสานงาน และดำเนินการขอความช่วยเหลือจากภายนอก
4. การมีส่วนร่วมในขั้นตอนการรับผลประโยชน์จากการพัฒนา เป็นขั้นตอนที่ประชาชน มีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ที่พึงได้รับจากการพัฒนา หรือ ยอมรับผลประโยชน์อันเกิดจาก การพัฒนาทั้งทางด้านวัตถุ และจิตใจ อันแสดงออกมาในเชิงรูปธรรมและนามธรรมต่อสังคม หรือ บุคคลก็ตาม
5. การมีส่วนร่วมในขั้นตอนการประเมินผลการพัฒนาเป็นขั้นตอนที่ประชาชนเข้าร่วม ประเมินว่าการพัฒนาที่ได้กระทำไปนั้น สำเร็จตามวัตถุประสงค์เพียงใด ซึ่งในการประเมินอาจ ปรากฏในรูปของการประเมินย่อย อันนับเป็นการประเมินผลก้าวหน้าเป็นระยะ ๆ หรือกระทำ ในรูปของการประเมินผลรวม ซึ่งเป็นการประเมินผลสรุปยอด

จากที่กล่าวมาจึงพอสรุปได้ว่า ลักษณะขั้นตอนการมีส่วนร่วมของประชาชนจะเห็นได้จาก แนวคิดส่วนใหญ่แนวความคิดคล้ายคลึงกันในภาพรวม คือค้นหาสาเหตุของปัญหา หาวิธีการ แก้ไข แตกต่างเพียงเนื้อหาของรายละเอียดที่แยกย่อยลงไป ในเรื่องของการดำเนินการแก้ไขปัญหา

ซึ่งแต่ละประเภทจะมีขั้นตอนในการแก้ไขปัญหาแตกต่างกัน ขึ้นอยู่กับปัญหาและสภาพแวดล้อมนั้น ๆ

ปัจจัยที่ทำให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วม

วิลเลียม (Williams. 1976 : 94) ได้กล่าวถึงปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วม ซึ่งประกอบด้วย

1. มีความตั้งใจที่จะมีส่วนร่วมในการทำงาน
2. ร่วมคิดหา และสร้างรูปแบบและวิธีการพัฒนาเพื่อแก้ไขปัญหาของชุมชน หรือสร้างสรรค์สิ่งใหม่ที่เป็นประโยชน์ต่อชุมชน หรือ สนองความต้องการของชุมชน
3. ร่วมวางแผนนโยบาย หรือวางแผน หรือ โครงการ หรือ กิจกรรมเพื่อจัด และแก้ปัญหา และสนองความต้องการของชุมชน
4. ร่วมตัดสินใจในการใช้ทรัพยากรที่มีจำกัดให้เป็นประโยชน์ต่อส่วนรวม
5. ร่วมจัดหรือ ปรับปรุงระบบการบริหารงานพัฒนาให้มีประสิทธิภาพ
6. การลงทุนในกิจกรรม โครงการของชุมชนตามขีดความสามารถของตนเอง และหน่วยงาน
7. ร่วมปฏิบัติตามนโยบาย แผนงาน โครงการและกิจกรรมให้บรรลุตามเป้าหมายที่วางไว้
8. ร่วมควบคุมติดตามประเมินผล และบำรุงรักษาโครงการและกิจกรรมที่ได้ทำไป ทั้งโดยเอกชนและรัฐให้ใช้ประโยชน์ได้ตลอดไป

จุฑามาศ ศรีศิริพรพันธ์ (2548 : 6) เสนอว่าปัจจัยพื้นฐานในการมีส่วนร่วมของประชาชนคือ

1. ปัจจัยของสิ่งจูงใจ จากสภาพความเป็นจริงของชาวบ้านที่จะเข้าร่วมกิจกรรมในกิจกรรมหนึ่ง ๆ ทั้งในแง่การร่วมแรง ร่วมทรัพยากร หรือ อื่นๆ นั้นมีเหตุผลอยู่ 2 ประการ ดังนี้
 - 1.1 การมองเห็นว่าจะได้รับประโยชน์จากสิ่งตอบแทนในสิ่งที่ตนทำไป ซึ่งถือเป็นเรื่องการกระตุ้นให้เกิดมีสิ่งจูงใจ
 - 1.2 การได้รับการบอกกล่าว หรือชักชวนจากเพื่อนบ้านเข้าร่วม โดยมีสิ่งจูงใจเป็นตัวนำ ซึ่งถือว่าเป็นเรื่องของการก่อให้เกิดมีสิ่งจูงใจ
2. ปัจจัยโครงสร้างของช่องทางในการเข้ามามีส่วนร่วม แม้ว่าชาวบ้านเป็นจำนวนมาก จะเห็นประโยชน์ของการเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมการพัฒนา แต่ก็ไม่อาจเข้าร่วมกิจกรรมได้ เนื่องจากการเข้ามามีส่วนร่วมนั้น มิได้จัดรูปแบบสัมพันธ์ที่เหมาะสม เช่น ภาวะผู้นำ ลักษณะการทำงาน กฎระเบียบ แบบแผน เป็นต้น ดังนั้นปัจจัยพื้นฐานทางด้าน โครงสร้างของช่องทางในการเข้ามามีส่วนร่วมจึงควรมีลักษณะ ดังนี้

2.1 เปิดโอกาสให้ทุกคน และทุกกลุ่มในชุมชนมีโอกาสเข้าร่วมในการพัฒนาในรูปแบบใดรูปแบบหนึ่ง โดยการเข้าร่วมอาจอยู่ในรูปของการมีส่วนร่วมโดยตรง หรือโดยตัวแทนก็ได้

2.2 ควรมีกำหนดเวลาที่แน่ชัด เพื่อให้ผู้เข้าร่วมสามารถกำหนดเงื่อนไขของตนเองได้

2.3 กำหนดกิจกรรมที่มีลักษณะที่แน่นอน

3. บังคับอำนาจในการส่งเสริมกิจกรรมของการมีส่วนร่วม โดยปกติที่ผ่านมาในกิจกรรมหนึ่ง ๆ แม้ว่าประชาชนจะเห็นด้วยและมีโอกาสเข้าร่วม แต่ไม่อาจกำหนดเป้าหมาย วิธีการ หรือผลประโยชน์ของกิจกรรม เพราะสิ่งเหล่านี้เจ้าหน้าที่ของรัฐเป็นผู้กระทำ

สุจินดา เดิศศิริมงคลสุข (2549 : 22-23) ได้กล่าวว่าปัจจัยของการมีส่วนร่วมของประชาชนขึ้นอยู่กับ

1. ความเชื่อมั่นในศักยภาพของตนเองว่าสามารถจะช่วยตนเอง พร้อมช่วยเหลือผู้อื่นได้ และจะต้องแสดงศักยภาพจะเข้าร่วมต่อการพัฒนา

2. โครงสร้างเศรษฐกิจต่าง ๆ ที่มีเงื่อนไขแบบเศรษฐกิจ เป็นข้อเรียกร้องเบื้องต้น ที่ทำให้คนจนไม่สามารถเข้ามามีส่วนร่วมได้

3. หน่วยครอบครัวมีความเข้าใจในเรื่องการมีส่วนร่วม จะมีผลต่อการมีส่วนร่วมและการควบคุมจากเบื้องล่าง (Control from Below) มีผลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนอย่างต่อเนื่อง ซึ่งก็คือ พลังทางสังคม ได้แก่ มาตรการทางสังคม วัฒนธรรม ศาสนา

4. การให้อิสระแก่กลุ่มชาวบ้านที่จะตัดสินใจด้วยกันในกิจกรรมต่าง ๆ จะสร้างความเชื่อมั่นในศักยภาพ ที่มีอยู่ในตัวเองให้เกิดขึ้นในหมู่บ้าน

5. การตัดสินใจร่วมกลุ่ม ไม่ได้เป็นหลักการตามเหตุผลของการแก้งำไร ผลประโยชน์สูงสุดทางวัตถุ หากแต่ตัดสินใจเข้าร่วมบนพื้นฐานคุณค่าอย่างอื่น ผลประโยชน์ทางวัตถุเป็นสิ่งที่ตามมา

สรุปได้ว่า ปัจจัยที่ทำให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมจะต้องเกิดจากการที่ประชาชนมีความสนใจต้องการที่จะเข้ามาแก้ไขปัญหาที่ไม่พึงพอใจร่วมกัน โดยส่วนหนึ่งประชาชนจะต้องมีความพร้อม ความสามารถ รวมกับปัจจัยภายนอกอื่น ๆ ร่วมด้วย

อकिन รพีพัฒน์ (2527 : 7-8) ได้สรุปปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชน 5 ทฤษฎี ดังนี้

1. ทฤษฎีการเกลี้ยกล่อมมวลชน (Mass Persuasion) หมายถึง การใช้คำพูดหรือการเขียนเพื่อมุ่งให้เกิดความเชื่อถือและการกระทำ ซึ่งการเกลี้ยกล่อมมีประโยชน์ในการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งในการปฏิบัติงานและถ้าจะให้ เกิดผลดีผู้เกลี้ยกล่อมจะต้องมีศิลปะในการสร้างความสนใจในเรื่องที่จะเกลี้ยกล่อม โดยเฉพาะในเรื่อง ความต้องการของคนตามหลักทฤษฎีของมาสโลว์ (Maslow)

ที่เรียกว่าลำดับขั้น ความต้องการ (Hierarchy of Needs) คือ ความต้องการของคนจะเป็นไปตามลำดับจากน้อยไปมาก มีทั้งหมด 5 ระดับ ดังนี้

1.1 ความต้องการทางด้านสรีระวิทยา (Physiological Needs) เป็นความต้องการขั้นพื้นฐานของมนุษย์ (Survival Needs) ได้แก่ ความต้องการทางด้านอาหาร ยา เครื่องนุ่งห่ม ที่อยู่อาศัย ยารักษาโรค และความต้องการทางเพศ

1.2 ความต้องการความมั่นคงปลอดภัยของชีวิต (Safety and Security Needs) ได้แก่ ความต้องการที่อยู่อาศัยอย่างมีความปลอดภัยจากการถูกทำร้ายร่างกาย หรือถูก ขโมยทรัพย์สิน หรือความมั่นคงในการทำงานและการมีชีวิตอยู่อย่างมั่นคงในสังคม

1.3 ความต้องการทางด้านสังคม (Social Needs) ได้แก่ ความต้องการความรัก ความต้องการที่จะให้สังคมยอมรับว่าตนเป็นส่วนหนึ่งของสังคม

1.4 ความต้องการที่จะมีเกียรติยศชื่อเสียง (Self-esteem Needs) ได้แก่ ความภาคภูมิใจ ความต้องการดีเด่นในเรื่องหนึ่งที่จะให้ได้รับการยกย่องจากบุคคลอื่น ความต้องการ ด้านนี้เป็นความต้องการระดับสูงที่เกี่ยวกับความมั่นใจในตัวเองในเรื่องความสามารถ และความสำคัญของบุคคล

1.5 ความต้องการความสำเร็จแห่งตน (Self-actualization Needs) เป็นความต้องการในระบบสูงสุด ที่อยากจะทำให้เกิดความสำเร็จในทุกสิ่งทุกอย่างตามความนึกคิดของตนเองเพื่อจะพัฒนาตนเองให้ดีที่สุดเท่าที่จะทำได้ความต้องการนี้จึงเป็นความต้องการ พิเศษของบุคคลที่จะพยายามผลักดันชีวิตของตนเองให้เป็นแนวทางที่ดีที่สุด

2. ทฤษฎีการระดมสร้างขวัญของคนในชาติ (National Morale) คนเรามีความต้องการทางกายและใจถ้าคนมีขวัญดีพอ ผลของการทำงานจะสูง ตามไปด้วย แต่ถ้าขวัญไม่ดีผลงานก็ต่ำไปด้วย ทั้งนี้เนื่องจากว่าขวัญเป็นสถานการณ์ทาง จิตใจที่แสดงออกในรูปพฤติกรรมต่าง ๆ นั้นเอง การจะสร้างขวัญให้ดีต้องพยายามสร้างทัศนคติที่ดีต่อผู้ร่วมงาน เช่น การไม่เอาเร็ดเอาเปรียบ การให้ข้อเท็จจริงเกี่ยวกับงาน การเปิดโอกาสให้แสดงความคิดเห็น เป็นต้น และเมื่อใดก็ตามถ้าคนทำงานมีขวัญดี จะเกิดสำนึกในความรับผิดชอบ อันจะเกิดผลดีแก่หน่วยงานทั้งในส่วนที่เป็นขวัญส่วนบุคคล และขวัญของกลุ่ม ดังนั้น จะเป็นไปได้ว่าขวัญของคนเราโดยเฉพาะคนมีขวัญที่ดีย่อมเป็นปัจจัยหนึ่งที่จะนำไปสู่การมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ ได้เช่นกัน

3. ทฤษฎีสร้างความรู้รักชาตินิยม (Nationalism) ปัจจัยประการหนึ่งที่น่าสู่การมีส่วนร่วม คือ การสร้างความรู้รักชาตินิยมให้เกิดขึ้น หมายถึง ความรู้สึกเป็นตัวของตัวเองที่จะอุทิศหรือเน้นค่านิยมเรื่องผลประโยชน์ ส่วนรวมของชาติ มีความพอใจในชาติของตัวเอง พอใจเกียรติภูมิจงรักภักดี ผูกพันต่อท้องถิ่น

4. ทฤษฎีการสร้างผู้นำ (Leadership) การสร้างผู้นำจะช่วยจูงใจให้ประชาชนทำงานด้วยความเต็มใจเพื่อบรรลุเป้าหมายหรือวัตถุประสงค์ร่วมกัน ทั้งนี้เพราะผู้นำเป็นปัจจัยสำคัญของการรวมกลุ่มคน จูงใจไปยังเป้าประสงค์โดยทั่วไปแล้วผู้นำอาจจะมีทั้งผู้นำที่ดีเรียกว่า ผู้นำปฏิฐาน (Positive Leader) ผู้นำพลวัต คือ เคลื่อนไหวทำงานอยู่เสมอ (Dynamic Leader) และผู้นำไม่มีกิจ ไม่มีผลงานสร้างสรรค์ ที่เรียกว่า ผู้นำนินเส (Negative Leader) ผลของการให้ทฤษฎีการสร้างผู้นำจึงทำให้เกิดการระดมความร่วมมือปฏิบัติงานอย่างมีขวัญกำลังใจ งานมีคุณภาพ มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ และร่วมรับผิดชอบ ดังนั้น การสร้างผู้นำที่ดี ย่อมจะนำไปสู่การมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆ ด้วยดีนั่นเอง

5. ทฤษฎีการใช้วิธีและระบบทางการบริหาร (Administration and Method) การใช้ระบบบริหารในการระดมความร่วมมือเป็นวิธีหนึ่งที่ยั่งยืนเพราะใช้กฎหมาย ระเบียบ แบบแผน เป็นเครื่องมือในการดำเนินการ แต่อย่างไรก็ตามผลของความร่วมมือยังไม่มีระบบใดดีที่สุดในเรื่องการใช้บริหาร เพราะธรรมชาติของคน ถ้าทำงานตามความสมัครใจอย่างตั้งใจไม่มีใครบังคับก็จะทำงานด้วยความรัก แต่ถ้าไม่ควบคุมเลยก็ไม่เป็นไปตามนโยบายและความจำเป็นของรัฐ เพราะการใช้ระบบบริหารเป็นการให้ปฏิบัติตามนโยบายเพื่อให้บรรลุเป้าหมายเพิ่มความคาดหวังผลประโยชน์

การประเมินผลความร่วมมือ

ในการประเมินผลความร่วมมือของชาลิต เกตุมงคลสิทธิ์ (2548 : 17) ได้เสนอการมีส่วนร่วมหรือไม่นั้นพิจารณาได้ 3 ประการ คือ

1. พิจารณาจากการกระทำของแต่ละบุคคล มิใช่การกระทำโดยกลุ่ม ซึ่งอาจทำให้การวิเคราะห์หรือได้รับข้อมูลที่ไม่ถูกต้อง เพราะการแสดงออกของแต่ละบุคคลในกระบวนการมีส่วนร่วมนั้น จะเห็นได้ถึงค่านิยม ความรับรู้ และพฤติกรรมของแต่ละบุคคล กล่าวคือกิริยาที่ถือว่าเป็นการมีส่วนร่วม ก็คือกิริยาที่แสดงออกต่อผลของการกระทำนั้น โดยตรงของแต่ละบุคคล

2. พิจารณาจากความถี่หรือความหนาแน่นของการกระทำ ซึ่งแสดงออกโดยการร่วมกระทำที่บ่อยครั้ง มีระยะเวลาของการกระทำกิจกรรมที่ยาวนาน หรือมีความผูกพัน และมีแรงจูงใจในการกระทำ

3. พิจารณาจากคุณภาพของการเข้าร่วม ซึ่งพิจารณาจากผลและผลกระทบของการกระทำ เช่น ความรับผิดชอบ การตัดสินใจ การเปิดกว้างยอมรับความสามารถและความคิดเห็นของผู้อื่น และมีการทำการประเมินผล

ธรรมจรรย์ ตุลยธารัง (2546 : 16) ได้เสนอมาตรวัดระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนทางสังคม โดยกำหนดระดับความสำคัญของการมีส่วนร่วมกิจกรรมของสมาชิกในองค์กรชุมชน ดังนี้

1. มีความสนใจและเข้าร่วมประชุม ได้แก่ การให้ความสนใจ ติดตามข่าวสารต่าง ๆ ของส่วนรวม และการเข้าร่วมประชุม เสนอแนะต่าง ๆ ในที่ประชุมกิจกรรมของส่วนรวม
2. การให้การสนับสนุน ช่วยเหลือ ได้แก่ การอุทิศเงิน เวลา ให้แก่ส่วนรวม
3. การเข้าเป็นสมาชิกและกรรมการ ได้แก่ การอุทิศแรงงานในการทำ กิจกรรมของส่วนรวม โดยการสมัครเป็นสมาชิก หรือ เป็นกรรมการของชุมชน
4. การเป็นเจ้าของที่ผู้ปฏิบัติงาน ได้แก่ การยอมรับในการทำกิจกรรมต่าง ๆ ตามที่ได้รับมอบหมายจากผู้มีอำนาจสั่งการ

วิธีวัดการมีส่วนร่วมจำแนกตามประเภทของกิจกรรม ประเภทของผู้มีส่วนร่วม และรูปแบบการมีส่วนร่วม (สุจินดา เลิศศิริมงคลสุข, 2549 : 27-28)

1. การจำแนกประเภทของกิจกรรมการมีส่วนร่วมตามขั้นตอนในการพัฒนา แบ่งเป็น 5 ขั้นตอน คือ

1.1 การมีส่วนร่วมในขั้นริเริ่มการพัฒนา ซึ่งเป็นขั้นตอนที่ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการค้นหาปัญหาและสาเหตุของปัญหาภายในชุมชน ตลอดจนการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ และส่วนร่วมในการจัดลำดับความสำคัญของความต้องการ

1.2 การมีส่วนร่วมในขั้นการวางแผนการพัฒนา เป็นขั้นตอนที่ประชาชนมีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบาย และวัตถุประสงค์ของ โครงการ กำหนดวิธีการและแนวทางการดำเนินงาน ตลอดจนกำหนดทรัพยากรและแหล่งทรัพยากร

1.3 การมีส่วนร่วมในขั้นดำเนินการพัฒนา เป็นขั้นตอนที่ประชาชนมีส่วนร่วมในการสร้างผลประโยชน์ โดยการสนับสนุนทรัพยากร วัสดุและอุปกรณ์และแรงงาน หรือเข้าร่วมบริหารงานประสานงานและดำเนินการขอความช่วยเหลือจากภายนอก

1.4 การมีส่วนร่วมในขั้นรับผลประโยชน์จากการพัฒนา เป็นขั้นตอนที่ประชาชนมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ที่พึงได้จากการพัฒนา หรือยอมรับผลกระทบอันเกิดจากการพัฒนา ทั้งทางวัตถุและจิตใจ อันแสดงออกมาในเชิงรูปธรรมและนามธรรมต่อสังคมหรือบุคคลก็ตาม

1.5 การมีส่วนร่วมในขั้นประเมินผลการพัฒนา เป็นขั้นตอนที่ประชาชนประเมินว่าการพัฒนาที่ได้กระทำไปนั้นสำเร็จตามวัตถุประสงค์เพียงใด

1.6 การจำแนกตามประเภทของผู้มีส่วนร่วม สามารถแยกประเภทผู้เข้าร่วมตามสถานภาพได้ 4 ประเภท คือ

1.6.1 บุคคลในท้องถิ่น

1.6.2 ผู้นำในท้องถิ่น

1.6.3 เจ้าหน้าที่ของรัฐ

1.6.4 เจ้าหน้าที่ต่างชาติ

2. จำแนกตามรูปแบบของการมีส่วนร่วม จำแนกได้ 2 ลักษณะ คือ

2.1 การมีส่วนร่วมทางตรง หมายถึงการที่บุคคลเข้าร่วมกิจกรรมการพัฒนาด้วยตนเอง เช่น การเข้าร่วมประชุม การร่วมอภิปราย การร่วมใช้แรงงาน การร่วมลงคะแนนเสียง เป็นต้น

2.2 การมีส่วนร่วมทางอ้อม หมายถึง การเข้าร่วมกิจกรรมผ่านตัวแทนหรือการให้การสนับสนุนโดยไม่นำตนเองเข้าไปมีส่วนร่วมโดยตรง

มาตรวัดระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนนี้ สามารถสรุปแนวคิดได้คือการมีส่วนร่วมของแต่ละบุคคล พิจารณาจากความถี่บ่อยของการกระทำ ระยะเวลาของการเข้าร่วมกิจกรรม คุณภาพในการทำกิจกรรม การให้การสนับสนุนช่วยเหลือ การเข้าเป็นสมาชิกและกรรมการ ความสนใจต่อข่าวสาร หรือความรู้ความเข้าใจในเรื่องที่เกี่ยวข้อง

การมีส่วนร่วมทางสิ่งแวดล้อม

แนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมทางสิ่งแวดล้อม เป็นองค์ความรู้ใหม่ที่พัฒนาต่อออกมาจากการมีส่วนร่วมในการพัฒนา การเกิดขึ้นมาของแนวคิดการมีส่วนร่วมทางสิ่งแวดล้อม เริ่มต้นจากเป้าหมายของการพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development) แนวคิดการพัฒนาแบบยั่งยืนก่อรูปอย่างเป็นทางการในรายงานเรื่อง Our Common Future ในปี พ.ศ. 2502 เนื้อหารายงานเสนอความพยายามที่จะแก้ปัญหาความขัดแย้งระหว่างเป้าหมายการพัฒนาเศรษฐกิจกับสิ่งแวดล้อม ซึ่งเป็นความขัดแย้งระหว่างต้นทุนและผลประโยชน์ของกลุ่มธุรกิจเอกชน ในการใช้ทรัพยากรทางสิ่งแวดล้อมกับต้นทุนและผลประโยชน์ของสังคมโดยส่วนรวมสิ่งแวดล้อมทั้งมวลตลอดจนถึงคนรุ่นต่อไปในอนาคต ในการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งดังกล่าวกลุ่มนักวิชาการจึงได้สร้างกระบวนทัศน์ใหม่ของการพัฒนาที่เรียกว่า การพัฒนาแบบยั่งยืน ความหมายของการพัฒนาแบบยั่งยืนของรายงานข้างต้นใช้เป็นการหมายหลักจนกระทั่งถึงทุกวันนี้ ก็คือ “การพัฒนาที่ยั่งยืนเป็นการพัฒนาที่มุ่งตอบสนองความต้องการของคนในรุ่นปัจจุบัน โดยไม่ปิดโอกาสให้คนในอนาคตได้รับการตอบสนองเช่นกัน” (Harris, 2000 : 5)

จากคำนิยาม ต่อมาได้มีการพัฒนามโนทัศน์เกี่ยวกับการพัฒนาแบบยั่งยืนออกมาเป็น 3 แก่มุมที่สำคัญ คือ

1. แก่มุมทางเศรษฐกิจ ถือว่า ระบบที่ยั่งยืนในทางเศรษฐกิจนั้นต้องเป็นระบบที่สามารถผลิตสินค้าและบริการได้อย่างต่อเนื่องเพื่อคงไว้ซึ่งหนี้สินภายนอกประเทศและของรัฐบาลให้อยู่ในระดับที่สามารถจัดการได้ นอกจากนี้ยังเป็นระบบที่ช่วยหลีกเลี่ยงไม่ให้เกิดการไร้สมดุลระหว่างภาคเศรษฐกิจทางการผลิตอันจะมีผลไปทำลายการผลิตทางด้านอุตสาหกรรมหรือด้านเกษตรกรรม

2. แก่มุมทางด้านสิ่งแวดล้อมนั้นการพัฒนาที่ยั่งยืน หมายถึง ระบบที่สามารถรักษาฐานทรัพยากรได้อย่างมีประสิทธิภาพ สามารถหลีกเลี่ยงการขูดรีดรุนแรงต่อระบบทรัพยากรที่นำมาใช้

ใหม่ได้ รวมถึงการหลีกเลี่ยงการร่อยหรอของทรัพยากรที่ไม่สามารถนำกลับมาใช้ใหม่ได้ ระบบความยั่งยืนทางสิ่งแวดล้อมจะครอบคลุมถึงการรักษาไว้ซึ่งความหลากหลายทางชีวภาพ เสถียรภาพในบรรยากาศของโลก และระบบสิ่งแวดล้อมอื่น ๆ ซึ่งทำหน้าที่ไม่ใช่เป็นเพียงทรัพยากรทางเศรษฐกิจเท่านั้น

3. แง่มุมทางด้านสังคมนั้นระบบที่มีความยั่งยืน หมายถึง การได้รับความเป็นธรรมในการกระจายทรัพยากร การได้รับบริการสังคมที่เพียงพอที่รวมถึงการบริการทางด้านสุขภาพและการศึกษา การได้รับความเป็นธรรมระหว่างเพศ รวมถึงการมีส่วนร่วมและการรับผิดชอบทางการเมือง

คอสตาซา โรเบิร์ต และคณะ (Costanza and et al. 2000 : 149-154) ภายใต้กระบวนการทศวรรษของการพัฒนาที่ยั่งยืนดังที่กล่าวมาแล้วข้างต้นนั้น ต่อมาได้มีกลุ่มนักวิทยาศาสตร์ 16 คน ได้พัฒนาหลักการบริหารสิ่งแวดล้อมเพื่อตอบสนองเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืนซึ่งรู้จักกันในนามว่า หลักการบริหารจัดการที่ยั่งยืนที่ (Lisbon Principles of Sustainable Governance) ในปี พ.ศ. 2540 หลักการบริหารสิ่งแวดล้อมดังกล่าว หลักการบริหารต่าง ๆ ตั้งอยู่บนฐานคิดว่าเราจำเป็นต้องตระหนักถึงคุณค่าของสินทรัพย์ของสิ่งแวดล้อมที่นำไปสู่ความอยู่รอดของสังคมกับความไม่แน่นอนที่ยังแก้ไขไม่ได้เกี่ยวกับความสามารถของเทคโนโลยีที่จะเข้าไปแทนที่คุณค่าดังกล่าว หลักการบริหารจัดการที่ยั่งยืนที่ ประกอบด้วย 6 หลักการ โดยมีเรื่องการมีส่วนร่วมทางสิ่งแวดล้อมเป็นหลักการที่สำคัญประการหนึ่ง เนื้อหาสาระสำคัญของหลักการบริหารจัดการที่ยั่งยืนทั้ง 6 ประการมีดังนี้

1. เรื่องความรับผิดชอบ (Responsibility) การเข้าถึงซึ่งทรัพยากรทางสิ่งแวดล้อมนั้นต้องนำมาซึ่งความรับผิดชอบในการที่จะใช้ทรัพยากรให้มีความยั่งยืนในเชิงนิเวศ การมีประสิทธิภาพในทางเศรษฐกิจ รวมถึงความเป็นธรรมทางสังคม ในการรับผิดชอบของธุรกิจและปัจเจกชนที่เกี่ยวข้องต้องไปด้วยกันกับแรงจูงใจที่มีต่อทรัพยากรด้านสิ่งแวดล้อมรวมถึงจะต้องอยู่ภายใต้เป้าหมายในเชิงนิเวศและทางสังคมที่กว้างขวางเพียงพอ

2. เรื่องการมีขนาดการบริหารจัดการที่เหมาะสม (Scale-Matching) เราพบว่าปัญหาในเชิงนิเวศนั้นไม่ค่อยจะถูกจำกัดในขนาดการบริหารอย่างใดอย่างหนึ่ง ดังนั้น ในการตัดสินใจเกี่ยวกับทรัพยากรทางสิ่งแวดล้อมนั้นควรจะต้องมีหลักเกณฑ์ที่สำคัญ คือ

2.1 การตัดสินใจควรกระทำในระดับของสถาบันซึ่งจะวางปัจจัยทางนิเวศให้มีความสำคัญสูงสุดสำหรับการตัดสินใจ

2.2 การตัดสินใจจะต้องให้หลักประกัน ในการกระจายข้อมูลทางด้านสิ่งแวดล้อมระหว่างสถาบันที่เกี่ยวข้อง

2.3 การตัดสินใจจะต้องให้ความสำคัญต่อเรื่องการเป็นเจ้าของและผู้ที่มีบทบาทเกี่ยวข้อง

2.4 การตัดสินใจจะต้องมีการวิเคราะห์ต้นทุนและผลประโยชน์ที่ได้รับภายในระบบสิ่งแวดล้อม ขนาดที่เหมาะสมของการบริหารจัดการจึงเป็นขนาดที่มีข้อมูลที่สอดคล้องมากที่สุดสามารถตอบสนองได้อย่างรวดเร็วรวมถึงสามารถบูรณาการข้ามพื้นที่ได้

3. การเตรียมพร้อม (Precaution) ในสถานการณ์ที่จะต้องเผชิญกับความไม่แน่นอนของผลกระทบทางสิ่งแวดล้อมที่ไม่สามารถย้อนกลับคืนมาได้ การตัดสินใจเกี่ยวกับการใช้ทรัพยากรทางสิ่งแวดล้อมควรตั้งอยู่บนฐานของความไม่ประมาท ดังนั้น การแสวงหาหลักฐานในเรื่องนี้ควรมุ่งไปที่ผู้ที่มีกิจกรรมที่อาจจะทำลายสิ่งแวดล้อมได้

4. การจัดการแบบปรับตัว (Adaptive Management) ภายใต้สถานการณ์ของความไม่แน่นอนดังกล่าวข้างต้นที่ดำรงอยู่ในการบริหารทรัพยากรทางสิ่งแวดล้อมผู้ตัดสินใจจะต้องมีการรวบรวมและบูรณาการทางด้านเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม เพื่อตอบสนองเป้าหมายการปรับปรุงที่ปรับตัวได้อย่างยืดหยุ่น

5. การจัดสรรต้นทุนทางสิ่งแวดล้อมอย่างเต็มรูปแบบ (Full Cost Allocation) ในการตัดสินใจเพื่อเลือกทางเลือกในการใช้ทรัพยากรทางสิ่งแวดล้อม ควรมีการระบุและจัดสรรต้นทุนและผลประโยชน์ที่ได้รับทั้งภายนอกระบบสิ่งแวดล้อม และภายในระบบสิ่งแวดล้อมทั้งหมด การจัดสรรที่เหมาะสมนั้นจะต้องเป็นระดับที่ตลาดถูกปรับตัวให้สะท้อนถึงต้นทุนได้อย่างเต็มที่

6. การมีส่วนร่วม (Participation) ผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสียทั้งหมดควรเข้าไปเกี่ยวข้องกับการตัดสินใจในการใช้ทรัพยากรทางสิ่งแวดล้อมทั้งในขั้นตอนการก่อรูปนโยบายและการนำนโยบายไปปฏิบัติ การมีส่วนร่วมของผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสียที่ตระหนักถึงบทบาทตัวเองเต็มทีนั้นจะนำมาสู่การสร้างกติกาซึ่งเป็นที่ยอมรับเชื่อถือกัน และกติกาดังกล่าวจะช่วยระบุและกำหนดความรับผิดชอบได้อย่างเหมาะสม ตัวอย่างเช่น ในบริบทของสถาบันที่มีการบริหารจัดการที่เหมาะสมจะพบว่า การนำนโยบายไปปฏิบัติ นั้นจะยอมรับถึงความไม่แน่นอนที่ฝังแน่นอยู่ในโลกทัศน์ที่แตกต่างและกระตุ้นให้มีส่วนได้ส่วนเสียทุกฝ่ายเข้ามีส่วนร่วมในการดำเนินนโยบาย อย่างไรก็ตาม การดำเนินนโยบายในรูปแบบนี้จะมองนโยบายและการนำนโยบายไปปฏิบัติเป็นเพียงการทดลอง ซึ่งเมื่อมีการแทรกแซงจากผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสียก็จะนำสู่การเข้าใจที่มากขึ้นและเป็นการทดสอบถึงผลของทางเลือกนโยบายที่สร้างขึ้นมา ดังนั้นนโยบายจึงไม่ใช่คำตอบสุดท้ายแต่เป็นเพียงแนวทางของกระบวนการทดลองปฏิบัติ กระบวนการนโยบายจึงให้ความสำคัญต่อการติดตามผลและสะท้อนผลลัพธ์ของนโยบายเพื่อนำไปสู่การตรวจสอบและปรับปรุงกระบวนการนโยบายให้ดียิ่งขึ้น

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

สุดธิดา สุวรรณะ (2545 : 36-39) ได้ศึกษาการมีส่วนร่วมของประชาชนในการคัดแยกมูลฝอยในชุมชนรัตนวิบูลย์และชุมชนไทยโฮเต็ล ในเขตเทศบาลนครหาดใหญ่ อำเภอหาดใหญ่ การวิจัยครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อการศึกษาการมีส่วนร่วมของประชาชนในการคัดแยกมูลฝอยในชุมชนรัตนวิบูลย์และชุมชนไทยโฮเต็ล ตลอดจนปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในการคัดแยกมูลฝอย ปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินการคัดแยกมูลฝอยโดยวิธีการมีส่วนร่วมของประชาชน และแนวทางในการส่งเสริมมีส่วนร่วมของประชาชนในการคัดแยกมูลฝอย การศึกษาครั้งนี้ เป็นการศึกษาทั้งเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ กลุ่มตัวอย่างที่ศึกษา ได้แก่ ครั้วเรือนของประชาชนที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ชุมชนทั้ง 2 แห่ง จำนวน 318 ครั้วเรือน ซึ่งได้จากการสุ่มตัวอย่างแบบง่ายด้วยตารางเลขสุ่ม การเก็บข้อมูลให้แบบสอบถามประกอบการสัมภาษณ์ และการสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) เป็นเครื่องมือในการเก็บข้อมูล วิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณด้วยสถิติค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน สถิติวิเคราะห์ถดถอยพหุแบบขั้นตอนและอธิบายเหตุผลประกอบข้อมูลเชิงปริมาณด้วยข้อมูลเชิงคุณภาพ ผลการศึกษาพบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีความรู้ความเข้าใจในเรื่องมูลฝอยและการคัดแยกมูลฝอยในระดับดี แม้ว่ากลุ่มตัวอย่างบางส่วนยังขาดความรู้ความเข้าใจในเรื่องความหมายที่ถูกต้องของมูลฝอย แต่กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่สามารถแยกประเภทมูลฝอยได้ถูกต้อง และสื่อที่มีบทบาทในการรับรู้ข้อมูลข่าวสารเรื่องการคัดแยกมูลฝอยมากที่สุด คือการทราบข่าวจากผู้นำหรือกรรมการชุมชน

จากการทดสอบทางสถิติโดยการวิเคราะห์ถดถอยพหุแบบขั้นตอน (Stepwise Method) ที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติ .05 พบว่า ปัจจัย 4 ตัว ที่มีผลด้านบวกต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในการคัดแยกมูลฝอย ซึ่งได้แก่ รายได้ การรับรู้ข่าวสาร อายุ และจำนวนครั้งในการได้รับความรู้เรื่องการกำจัดมูลฝอย ซึ่งสามารถอธิบายความผันแปรของการมีส่วนร่วมของประชาชนในการคัดแยกมูลฝอยทั้ง 2 ชุมชน ได้ร้อยละ 34.7 ($R^2 = 0.347$) ผลการศึกษาพบว่า การมีส่วนร่วมอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อเปรียบเทียบคะแนนเฉลี่ยเป็นรายด้านและภาพรวม ไม่มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ที่ระดับ .05 โดยพบว่า ทั้ง 2 ชุมชน มีคะแนนเฉลี่ยการมีส่วนร่วมในด้านการค้นหาปัญหาและสาเหตุของปัญหาค่าต่ำกว่าด้านอื่น ๆ

ด้านปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินการคัดแยกมูลฝอยโดยวิธีการมีส่วนร่วมของประชาชนนั้น พบว่า สาเหตุที่กลุ่มตัวอย่างไม่ให้ความร่วมมือในการคัดแยกมูลฝอยก่อนถึง เนื่องจากเพราะไม่มีถังรองรับมูลฝอยแยกประเภทอย่างเพียงพอและไม่มีเวลาในการคัดแยกส่วนปัญหาในการคัดแยกมูลฝอย ได้แก่ ไม่มีถังรองรับมูลฝอย คน/สัตว์เลี้ยง มาคุ้ยเขี่ยมูลฝอยในถัง และเจ้าหน้าที่มาเก็บมูลฝอยไม่ตรงเวลา

นอกจากนั้น เจ้าหน้าที่ที่รับผิดชอบมีจำนวนไม่เพียงพอ ขาดบุคลากรที่จะมาดูแลและประสานงานระหว่างชุมชนกับเทศบาล รวมทั้งขาดการประชาสัมพันธ์ที่ครอบคลุมและไม่ต่อเนื่อง และการประชาสัมพันธ์ไม่ได้สื่อให้ประชาชนเข้าใจว่าปัญหามูลฝอยเป็นปัญหาสำคัญ ที่จะส่งผลกระทบต่อคนทั่วไปในอนาคต รวมถึงการขาดจิตสำนึกของคน ประชาชนในชุมชนส่วนใหญ่ ยังไม่เห็นว่าขยะเป็นปัญหาที่สำคัญที่ต้องเร่งแก้ไขโดยด่วน รวมทั้งไม่ตระหนักถึงความสำคัญและประโยชน์ของการคัดแยกมูลฝอย ทั้งนี้เพราะชุมชนขาดความรู้สึกร่วมกัน จึงไม่มีความสนใจที่จะทำกิจกรรมทางสังคมร่วมกัน รวมทั้งไม่มีความผูกพันกับท้องถิ่นและขาดความรู้สึกร่วมกันเป็นเจ้าของในสมบัติส่วนรวมของชุมชน

ปานกมล พิสิฐอรุณกุล (2545 : 41-46) ได้ศึกษาการส่งเสริมการมีส่วนร่วมและกระบวนการเรียนรู้ของประชาชนในการจัดการมูลฝอยชุมชน กรณีศึกษาเทศบาลตำบลปริก อำเภอสะเตา จังหวัดสงขลา การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research) มีวัตถุประสงค์เพื่อ

1. พัฒนาระบวนการมีส่วนร่วมและกระบวนการเรียนรู้ของประชาชนในการจัดการมูลฝอยชุมชน
2. เพื่อศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการพัฒนาระบวนการมีส่วนร่วม และกระบวนการเรียนรู้ของประชาชนในการจัดการ มูลฝอยชุมชน
3. เพื่อศึกษาผลเบื้องต้นของการดำเนินการจัดการมูลฝอยโดยชุมชนมีพื้นที่ศึกษาชุมชนปริกตก ในเขตเทศบาลตำบลปริก อำเภอสะเตา จังหวัดสงขลา มีผู้ร่วมวิจัย 3 ฝ่าย คือ
 - 3.1 ผู้วิจัย
 - 3.2 ฝ่ายพัฒนา ได้แก่ เจ้าหน้าที่เทศบาลตำบลปริกฝ่ายสาธารณสุขจำนวน 2 คน
 - 3.3 ตัวแทนจากชุมชน จำนวน 10 คน การรวบรวมข้อมูลได้จากการค้นคว้าข้อมูลเอกสารและการเก็บข้อมูลภาคสนาม

ผลการศึกษาพบว่า การใช้รูปแบบการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมในการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการมูลฝอยชุมชน สามารถพัฒนาการมีส่วนร่วมและกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนได้ในระดับหนึ่ง ประชาชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในทุกขั้นตอนของการศึกษาเพื่อการจัดการมูลฝอยที่เหมาะสมสำหรับชุมชน ตั้งแต่การศึกษา วิเคราะห์และกำหนดประเด็นปัญหา หาทางออกเพื่อแก้ปัญหา ลงมือปฏิบัติ และประเมินผล ผลเบื้องต้นก่อให้เกิดข้อเสนอ โครงการแก้ไขปัญหามูลฝอยตามบริบทและศักยภาพของชุมชน และนำไปสู่การดำเนินโครงการในการจัดการมูลฝอยอย่างเป็นรูปธรรมโดยชุมชนเป็นผู้จัดทำ และภาครัฐสนับสนุน มีการบรรจุโครงการที่ยังไม่ได้ดำเนินการไว้ในแผนพัฒนาของเทศบาลเพื่อจัดทำงบประมาณในการดำเนินงานต่อไป ชุมชนมีความสะอาด เรียบร้อยขึ้น ประชาชนบางส่วนเริ่มมีการคัดแยกมูลฝอย

เพื่อจำหน่าย นอกจากนี้ ยังก่อให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนด้านการจัดการมูลฝอย ทั้งจากการปฏิบัติจริง จากประสบการณ์และการถ่ายทอด มีผลสืบเนื่องให้ผู้ร่วมวิจัยฝ่ายชุมชนมีการพัฒนาเรียนรู้ ปรับเปลี่ยนทัศนคติและพฤติกรรมด้านการจัดการมูลฝอยอย่างเหมาะสม

จากการวิจัยพบว่าปัจจัยที่เป็นอุปสรรคต่อการส่งเสริมการมีส่วนร่วมและกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนในการจัดการมูลฝอยชุมชน ได้แก่ การขาดผู้นำชุมชนที่เข้มแข็ง สถานการณ์ความขัดแย้งด้านการเมืองในชุมชน สภาพสังคมของชุมชน และข้อจำกัดของเทศบาลด้านบุคลากร งบประมาณ และเวลา สำหรับปัจจัยที่เอื้อต่อการส่งเสริมการมีส่วนร่วมและกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนในการจัดการมูลฝอย ได้แก่ การได้รับข้อมูลข่าวสาร การดำเนินการเชิงรุกโดยใช้รูปแบบวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม การได้รับการสนับสนุนจากปัจจัยภายนอก และการประสานงานที่มีประสิทธิภาพและต่อเนื่อง

วิวัฒน์ อึ้งเจริญ (2546 : 11-14) ศึกษาการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของประชาชนในการจัดการมูลฝอยชุมชน กรณีศึกษาชุมชนปริกตก เทศบาลตำบลปริก อำเภอสะเดา จังหวัดสงขลา จากผลการศึกษาพบว่า ในการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ได้ก่อให้เกิดการเรียนรู้เกี่ยวกับการจัดการมูลฝอยชุมชนต่อผู้ร่วมกระบวนการ คือสมาชิกทีมวิจัย ชาวบ้านในชุมชนและเทศบาล ทั้งในด้านความรู้ความเข้าใจด้านทัศนคติ และด้านการปฏิบัติ นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมในการจัดการมูลฝอยที่เหมาะสมในชุมชน ผลการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นกับชุมชนนั้น ทำให้ผู้เข้าร่วมกระบวนการทั้งสมาชิกทีมวิจัยและชาวบ้านในชุมชนมีความรู้ความเข้าใจในประเภทของมูลฝอย สภาพการทิ้งมูลฝอย การใช้ประโยชน์จากมูลฝอย การนำมูลฝอยกลับมาใช้ใหม่ มีการเปลี่ยนมุมมองเกี่ยวกับมูลฝอย เป็นสิ่งที่มีค่ามากขึ้น และมองถึงหน้าที่ในการจัดการมูลฝอยว่าชุมชนและเทศบาลควรร่วมมือกันเพื่อจัดการมูลฝอย ไม่ใช่เพียงแต่เทศบาลเท่านั้น รวมทั้งมีพฤติกรรมในการจัดการมูลฝอยที่เหมาะสมขึ้น มีการคัดแยกมูลฝอยออกเป็นประเภทต่าง ๆ และมีการหลีกเลี่ยงการใช้วัสดุที่ทำลายสิ่งแวดล้อม ส่วนเทศบาลนั้นมีความเข้าใจต่อสภาพและความต้องการของชุมชนยิ่งขึ้น รวมถึงเห็นความสำคัญและยอมรับในศักยภาพของชุมชน และมีการปรับการทำงานในด้านการจัดการมูลฝอยให้เหมาะสมกับชุมชนพร้อมทั้งมีการสนับสนุนแก่ชุมชนในด้านต่าง ๆ นอกจากนี้ จากการดำเนินกิจกรรม ยังนำไปสู่การจัดตั้งและดำเนินโครงการ โดยชุมชนขึ้นเป็นโครงการแลกมูลฝอยกับไข่ไก่และโครงการจุลินทรีย์น้ำ ซึ่งโครงการแลกมูลฝอยกับไข่ไก่นั้นได้รับการตอบรับจากชุมชนมากกว่าโครงการจุลินทรีย์น้ำ ปัญหาและอุปสรรคในการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ครั้งนี้ ได้แก่ ความขัดแย้งทางการเมืองท้องถิ่น และไม่มีเวลาว่างในบางครั้งของตัวแทนจากชาวบ้าน เทศบาลมีข้อจำกัดในด้านเวลาและบุคลากรและความเคยชินในการทิ้งมูลฝอยของคนในชุมชน

พงศ์พัฒน์ สนทะมิโน (2547: 22-25) ได้ศึกษาต้นแบบจำลองพลวัตระบบสำหรับการจัดการมูลฝอยชุมชนในเทศบาลนครหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา โครงการวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาต้นแบบจำลองพลวัตระบบสำหรับการจัดการมูลฝอยชุมชนที่สามารถช่วยให้เข้าใจพฤติกรรม ใช้ติดตามสถานการณ์ และชี้แนะการดำเนินงานของระบบการจัดการมูลฝอยชุมชนของเทศบาลนครหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา โดยใช้ฐานข้อมูลจากเอกสารรายงานการสังเกต และสำรวจพฤติกรรมของระบบในพื้นที่จริง ในช่วงปี พ.ศ.2538-2546 และอาศัยโปรแกรม Vensim PLE Plus เวอร์ชัน 5.2 เป็นเครื่องมือ ผลการศึกษาพบว่า แบบจำลองที่พัฒนาขึ้นประกอบด้วย 4 ระบบหลักคือ

1. ระบบประชากร
 2. ระบบการก่อกองมูลฝอย
 3. ระบบการจัดการมูลฝอย
 4. ระบบสนับสนุนการจัดการมูลฝอย
- สำหรับระบบประชากร มีตัวแปร 3 กลุ่ม คือ

1. กลุ่มประชากรตามทะเบียนราษฎร
2. กลุ่มประชากรแฝง
3. กลุ่มนักท่องเที่ยว

ระบบการก่อกองมูลฝอย มีตัวแปร 5 กลุ่ม คือ

1. แหล่งกำเนิดประเภทบ้านเรือน
2. แหล่งกำเนิดประเภทโรงแรม
3. แหล่งกำเนิดประเภทธุรกิจร้านค้าและตลาด
4. แหล่งกำเนิดประเภทโรงพยาบาลและสถานพยาบาลต่าง ๆ และ
5. แหล่งกำเนิดประเภทสถาบันและสถานที่ราชการต่าง ๆ

ระบบการจัดการมูลฝอย มีตัวแปร 4 กลุ่ม คือ

1. ระบบการเก็บรวบรวม
2. ระบบการเก็บขนและขนส่ง
3. ระบบการบำบัดและกำจัด
4. ระบบคัดแยกนำกลับไปใช้ประโยชน์

ระบบสนับสนุนการจัดการมูลฝอย มีตัวแปร 3 กลุ่ม คือ

1. นโยบายและแผนงานที่ชัดเจน
2. งบประมาณสนับสนุน
3. ความรู้และการศึกษาวิจัยที่เกี่ยวข้อง

แบบจำลองที่ผ่านการทดสอบ สามารถนำมาอธิบายพฤติกรรมของระบบหลักทั้ง 4 ระบบ และพฤติกรรมในภาพรวมของระบบการจัดการมูลฝอยของเทศบาลนครหาดใหญ่ ได้สอดคล้องกับ สถานการณ์จริง เช่น กรณีน้ำท่วมเทศบาลนครหาดใหญ่ เมื่อปลายปี พ.ศ.2543 ซึ่งส่งผลให้เกิด ปริมาณมูลฝอยเพิ่มสูงขึ้นอย่างชัดเจน การเก็บ การขนส่งไม่สามารถดำเนินการได้ทันและรูปแบบ การจัดการพื้นที่ฝังกลบเปลี่ยนแปลงไป

จากการวิเคราะห์ความอ่อนไหวของตัวแปรที่สำคัญ เพื่อนำไปสร้างสถานการณ์จำลอง พบว่า พฤติกรรมการก่อมูลฝอย ประชากร และการคัดแยก ณ แหล่งกำเนิดเป็นตัวแปร สำคัญที่มีผลต่อปริมาณมูลฝอยที่จะไปสู่พื้นที่ฝังกลบ นอกจากนี้ ยังพบว่า การคัดแยกจากจุดรวบรวม จากรถเก็บขน และพื้นที่ฝังกลบ รวมทั้งการปรับปรุงการจัดการพื้นที่ฝังกลบอย่างจริงจังสามารถ ลดความรุนแรงของปัญหามูลฝอยชุมชนที่ไปสู่พื้นที่ฝังกลบของเทศบาลนครหาดใหญ่ได้

จากการทดสอบสถานการณ์ต่าง ๆ ภายใต้เงื่อนไขที่อาจขึ้นในอนาคต พบว่าในปี พ.ศ. 2547 ประชากรรวมในเทศบาลนครหาดใหญ่จะอยู่ในช่วง 342,777-352,059 คน แหล่งกำเนิดประเภท บ้านเรือนและธุรกิจการค้าและตลาดเป็นกลุ่มที่ก่อมูลฝอยเป็นสัดส่วนสูงสุด โดยจะอยู่ในช่วง 79,052-81,720 ตันและ 50,342 – 51,767 ตัน ตามลำดับความสามารถในการรองรับมูลฝอยจาก ปริมาณดังกล่าวรวมทั้งหมดจะเกิดปัญหาถังรองรับมูลฝอยไม่เพียงพอในสถานการณ์จำลอง 1 และ 2 และความสามารถในการเก็บขนและขนส่งมูลฝอยยังสามารถรองรับได้อยู่จนถึงปี พ.ศ. 2556 ในทุก ๆ สถานการณ์จำลอง หากมีการติดตามสอบถาม ช่อมแซม และทดแทนในส่วนที่ชำรุด

ในส่วนของอัตรามูลฝอยที่ไปสู่พื้นที่ฝังกลบจะอยู่ในช่วง 278.19-279.37 ตัน/วัน และ แม้จะพบว่าแนวโน้มการคัดแยกมูลฝอยนำกลับมาใช้ประโยชน์มีแนวโน้มค่อยๆเพิ่มขึ้นทุกปี โดยมี ปัจจัยสนับสนุน คือ การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการมูลฝอย การวิจัยค้นคว้า ถ่ายทอด ความรู้และเทคโนโลยีใหม่ ๆ ผู้ชุมชนที่สามารถนำไปสู่การปฏิบัติ แต่ความสามารถในการ รองรับมูลฝอยของพื้นที่ฝังกลบ จากการจำลองสถานการณ์ พบว่า อาจอยู่ได้ในช่วงปี พ.ศ. 2550- 2552 จึงจำเป็นที่เทศบาลจำเป็นต้องหาพื้นที่ฝังกลบแห่งใหม่โดยด่วน

รัชนี จันทร์ทรงกอด (2541 : บทคัดย่อ) ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การมีส่วนร่วมของนักเรียน ในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม กรณีศึกษาโรงเรียนสารวิทยา” พบว่า อายุ ชั้นเรียน อาชีพของบิดามารดา การได้รับข่าวสารจากสื่อวิทยุ ไม่มีความสัมพันธ์ต่อการมีส่วนร่วม ของนักเรียนในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม แต่พบว่า เพศ นักเรียนที่นำความรู้ ความเข้าใจไปปฏิบัติ การได้รับข่าวสารจากสื่อโทรทัศน์ หนังสือพิมพ์ วารสารและ สิ่งพิมพ์ต่าง ๆ การได้รับการสนับสนุนจากโรงเรียนในการทำกิจกรรมด้านสิ่งแวดล้อม นักเรียนที่มีประสบการณ์

ด้านสิ่งแวดล้อมจากทำกิจกรรมในชุมชน จะมีความสัมพันธ์ต่อการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

สมชัย ศิริสมบัติ (2544 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาการมีส่วนร่วมของกรรมการชุมชนในการพัฒนาเทศบาลคู่ “เมืองน่าอยู่” กรณีศึกษาเทศบาลเมืองบ้านบึง อำเภอบ้านบึง จังหวัดชลบุรี มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาระดับการมีส่วนร่วมของกรรมการชุมชน และปัจจัยที่ส่งผลให้กรรมการชุมชนมีส่วนร่วมในการพัฒนาเทศบาลคู่เมืองน่าอยู่ โดยศึกษาจากกรรมการในชุมชนย่อยในเขตเทศบาลเมืองบ้านบึง จำนวน 18 ชุมชน ๆ ละ 9 คน รวม 162 คน ผลการศึกษาทดสอบสมมติฐานหาความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปร พบว่าการรับรู้ข้อมูลข่าวสาร ความสัมพันธ์กับผู้นำโครงการ และประโยชน์ที่ได้รับจากโครงการ มีผลต่อการมีส่วนร่วมของกรรมการชุมชนในการพัฒนาเทศบาลคู่เมืองน่าอยู่

ลัดดา ภิระ (2545 : บทคัดย่อ) ได้ทำการศึกษาเรื่อง การมีส่วนร่วมของประชาชนในการปกครองท้องถิ่น : ศึกษาเฉพาะกรณีเทศบาลเมืองชลบุรี มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาถึงปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในการปกครองท้องถิ่น โดยใช้กลุ่มตัวอย่างจากประชาชนในเขตเทศบาลเมืองชลบุรี จังหวัดชลบุรี 3 ตำบล ได้แก่ ตำบลบางปลาสร้อย ตำบลบ้านโจด และตำบลมะขามหย่ง จำนวน 268 คนเก็บข้อมูลจากแบบสอบถาม ซึ่งผลการศึกษาพบว่า เพศ ระดับการศึกษา การเป็นสมาชิกกลุ่ม และความรู้ความเข้าใจในการปกครองท้องถิ่น มีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการปกครองท้องถิ่น โดยเพศชายมีส่วนร่วมในการปกครองมากกว่าเพศหญิง ผู้ที่มีระดับการศึกษาสูงมีส่วนร่วมในการปกครองระดับสูงด้วย ผู้ที่เป็นสมาชิกกลุ่มมีส่วนร่วมในการปกครองมากกว่าผู้ที่ไม่เป็นสมาชิกกลุ่ม และผู้ที่มีความรู้ความเข้าใจในการปกครองท้องถิ่นในระดับสูงมีส่วนร่วมในการปกครองท้องถิ่นสูงกว่าผู้ที่มีความรู้ความเข้าใจในระดับปานกลางและต่ำ ส่วนปัจจัยด้าน อายุ อาชีพ ระยะเวลาที่อาศัยในเขตเทศบาล และการรับรู้ข่าวสารทางการเมือง ไม่มีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการปกครองท้องถิ่น การศึกษาครั้งนี้มีข้อเสนอแนะคือควรมีการศึกษาถึงการมีส่วนร่วมของประชาชนว่าเป็นการมีส่วนร่วมแบบเป็นทางการและการมีส่วนร่วมแบบไม่เป็นทางการ เพื่อให้ทราบว่าประชาชนให้ความสนใจเข้ามามีส่วนร่วมในการปกครองรูปแบบใด เพื่อจะได้วิเคราะห์หาสาเหตุและนำไปเป็นข้อเสนอแนะในการทำให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมทั้งรูปแบบเป็นทางการและไม่เป็นทางการ ซึ่งจะก่อให้เกิดประโยชน์ต่อการพัฒนาการปกครองในระบบประชาธิปไตยต่อไป

ธรรมจรรย์ ตูยธำรง (2546 : บทคัดย่อ) ได้ทำการศึกษาเรื่องการมีส่วนร่วมของคณะกรรมการชุมชนในการจัดการสิ่งแวดล้อม : กรณีศึกษา เทศบาลภายในเขตอำเภอบางปะอิน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์การมีส่วนร่วมของคณะกรรมการชุมชนในการจัดการสิ่งแวดล้อมในกรณีของเทศบาลภายในเขตอำเภอบางปะอิน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ซึ่งครอบคลุม 3 วัตถุประสงค์หลัก ได้แก่ ระดับการมีส่วนร่วม ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วม และ

ปัญหาอุปสรรคในกระบวนการมีส่วนร่วม โดยข้อมูลที่ใช้ในการศึกษาค้างนี้ได้จากการสำรวจในปี พ.ศ. 2545-2546 จากกลุ่มตัวอย่างที่เป็นคณะกรรมการชุมชน จำนวน 134 คน ที่ได้จากวิธีการสุ่มตัวอย่างแบบหลายขั้นตอน โดยสถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ ได้แก่ การทดสอบค่าที (t-test) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน การทดสอบ ANOVA และการหาค่าประสิทธิสหสัมพันธ์แบบเพียร์สัน โดยกำหนดระดับนัยสำคัญทางสถิติไว้ที่ระดับ .05 ผลการศึกษาพบว่าคณะกรรมการชุมชนในพื้นที่ศึกษามีส่วนร่วมอยู่ในระดับปานกลาง โดยมีปัจจัยหลักที่ส่งผลต่อการมีส่วนร่วมดังกล่าว ได้แก่ อายุ การเป็นสมาชิกกลุ่มที่มีกิจกรรมเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม การได้รับการฝึกอบรมเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม การได้รับข้อมูลข่าวสารด้านสิ่งแวดล้อม และผลประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ ซึ่งมีนัยสำคัญทางสถิติที่เชื่อถือได้ว่าจะมีผลต่อกระบวนการมีส่วนร่วมในการจัดการสิ่งแวดล้อม โดยมีปัญหาและอุปสรรคในกระบวนการมีส่วนร่วม ได้แก่ เวลาที่จำกัดในการทำกิจกรรมของชุมชน เจ้าหน้าที่ของรัฐขาดการติดตามตรวจสอบอย่างสม่ำเสมอ องค์กรเอกชนยังไม่เข้ามาสนับสนุนไม่ทั่วถึงทุกชุมชน และประชาชนในชุมชนยังขาดการให้ความร่วมมือในการทำกิจกรรมต่าง ๆ

เสนอ เถาว์ชาติ (2546 : บทคัดย่อ) ได้ทำการศึกษาเรื่องการมีส่วนร่วมของกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ในการบริหารโรงเรียนมัธยมศึกษาในจังหวัดภูเก็ต โดยศึกษาในกลุ่มกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในโรงเรียนมัธยมศึกษาในจังหวัดภูเก็ตจำนวน 114 คน ผลการวิจัยเมื่อเปรียบเทียบบทบาทการมีส่วนร่วมระหว่างกลุ่มต่าง ๆ พบว่า ผู้บริหาร ผู้ทรงคุณวุฒิ ผู้แทนองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และครูมีส่วนร่วมในระดับมาก ส่วนผู้แทนองค์กรชุมชน ศิษย์เก่า และผู้ปกครอง มีส่วนร่วมในระดับปานกลาง เมื่อเปรียบเทียบการมีส่วนร่วมโดยภาพรวม จำแนกตามเพศ อายุ และระดับการศึกษา พบว่า เพศชายมีส่วนร่วมในระดับมาก เพศหญิงมีส่วนร่วมในระดับปานกลาง ช่วงอายุ 20-30 ปี และ 51-60 ปี มีส่วนร่วมในระดับมาก ช่วงอายุอื่นมีส่วนร่วมระดับปานกลาง ระดับการศึกษาปริญญาตรีและโท มีส่วนร่วมในระดับมาก ส่วนการศึกษาระดับอื่น ๆ ที่ต่ำกว่ามีส่วนร่วมในระดับปานกลาง

ภราดร บุตรบุญ (2547 : บทคัดย่อ) ได้ทำการศึกษาเรื่อง การมีส่วนร่วมของประชาชนในการบริหารงานหมู่บ้าน: ศึกษากรณี กิ่งอำเภอเวียงหนองล่อง จังหวัดลำพูน ผลการศึกษาและการทดสอบทางสถิติโดยใช้ค่าไค-สแควร์ พบว่า ปัจจัยด้านบุคคล ได้แก่ เพศ อายุ ระดับการศึกษา อาชีพ ตำแหน่งในหมู่บ้านและปัจจัยด้านบริหาร ได้แก่ ความเข้าใจในบทบาทหน้าที่ของการปกครองระดับหมู่บ้าน ความคาดหวังในผลประโยชน์ส่วนรวม ทักษะติดต่อตัวผู้นำ และการติดต่อสื่อสาร มีความสัมพันธ์ต่อการมีส่วนร่วมในการบริหารงานหมู่บ้าน และเมื่อเรียงลำดับความสัมพันธ์จากมากไปน้อย พบว่า ตำแหน่งในหมู่บ้าน การติดต่อสื่อสาร อาชีพ อายุ ระดับการศึกษา ทักษะติดต่อตัวผู้นำ เพศ ความรู้ความเข้าใจในการปกครองระดับหมู่บ้าน และความคาดหวังในผลประโยชน์ส่วนรวม

อมรรัตน์ ชัยขรรค์เมือง (2547 : บทคัดย่อ) ได้ทำการศึกษาเรื่อง การมีส่วนร่วมของประชาชน ในการพัฒนาชุมชนย่อยในเขตเทศบาล : ศึกษากรณีเทศบาลตำบลแหลมฉบัง อำเภอสัตหีบ จ.ชลบุรี กลุ่มตัวอย่างที่ศึกษา ได้แก่ ประชาชนที่อาศัยอยู่ในชุมชนย่อยในเขตเทศบาลตำบลแหลมฉบัง จำนวน 300 คน ผลการศึกษาพบว่า การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาชุมชนย่อยในเขตเทศบาล รวม 4 ด้าน ในภาพรวมพบว่าประชาชนมีส่วนร่วมอยู่ในระดับมาก โดยด้านการร่วมดำเนินกิจกรรมพัฒนาชุมชนมีค่าเฉลี่ยสูงสุด สำหรับด้านการร่วมค้นหาปัญหามีค่าเฉลี่ยต่ำสุด ปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาชุมชน พบว่า อายุ รายได้ต่อเดือน การเป็นสมาชิกกลุ่ม ระยะเวลาที่อาศัยอยู่ในชุมชน ความคิดเห็นด้านภาวะผู้นำ การติดต่อสื่อสาร บทบาทของข้าราชการ และนโยบายรัฐบาลมีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมของประชาชนที่ระดับนัยสำคัญที่ .05 โดยที่ อายุและระดับการศึกษาไม่มีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมของประชาชน

จุฑามาศ ศรีศิริพรพันธ์ (2548 : บทคัดย่อ) ทำการศึกษาเรื่อง การมีส่วนร่วมของประชาชน ในการดำเนินงานองค์การบริหารส่วนตำบล : กรณีศึกษาองค์การบริหารส่วนตำบลคลองขุด อำเภอบ้านโพธิ์ จังหวัดฉะเชิงเทรา โดยใช้กลุ่มตัวอย่างจากประชาชนผู้มีสิทธิ์เลือกตั้ง (อายุไม่ต่ำกว่า 18 ปี บริบูรณ์) ซึ่งมีภูมิลำเนาในเขตองค์การบริหารส่วนตำบลคลองขุด จำนวน 316 คน โดยเก็บรวบรวมข้อมูลจากแบบสอบถาม ผลการศึกษาพบว่า ความสัมพันธ์ข้อมูลทั่วไปด้านอายุ การศึกษา หมู่บ้าน ที่อาศัย สถานภาพสมรส อาชีพ การพูดคุยกันในครอบครัว และช่องทางการรับรู้ข่าวสารการดำเนินงาน องค์การบริหารส่วนตำบลคลองขุด มีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการดำเนินงาน องค์การบริหารส่วนตำบลคลองขุด อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

ชวลิต เกตุมงคลสิทธิ์ (2548 : บทคัดย่อ) ได้ทำการศึกษาเรื่อง การมีส่วนร่วมของ คณะกรรมการชุมชนในการดูแลสิ่งแวดล้อม : ศึกษากรณีชุมชนในเขตราชบุรีบูรณะ จังหวัด กรุงเทพมหานคร โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาระดับการมีส่วนร่วมของคณะกรรมการชุมชนในการดูแลสิ่งแวดล้อมในชุมชนเขตราชบุรีบูรณะ จังหวัดกรุงเทพมหานคร ศึกษาเปรียบเทียบความแตกต่างของการมีส่วนร่วมของคณะกรรมการชุมชนในการดูแลสิ่งแวดล้อม และศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างการรับรู้/ผลประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ กับการมีส่วนร่วมของคณะกรรมการชุมชนในการดูแลสิ่งแวดล้อม กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ คณะกรรมการชุมชนในชุมชนเขตราชบุรีบูรณะ จังหวัดกรุงเทพมหานคร จำนวน 163 คน โดยใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบแบ่งชั้นภูมิและตามสัดส่วน เครื่องมือที่ใช้ในการรวบรวมข้อมูล ได้แก่ แบบสอบถามและวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูป สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ ได้แก่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน ค่า t-test และ ANOVA โดยมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ผลการศึกษาครั้งนี้พบว่า ระดับการมีส่วนร่วมของคณะกรรมการชุมชนในการดูแลสิ่งแวดล้อม อยู่ในระดับสูง ปัจจัยที่มีผลต่อการ

มีส่วนร่วมของคณะกรรมการชุมชน คือ ผลประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ ขณะที่เพศ อายุ ระดับการศึกษา อาชีพ รายได้ ระยะเวลาที่อาศัยอยู่ในชุมชน การได้รับข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมและความรู้เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม ไม่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของคณะกรรมการชุมชน

พิสมัย บุญเลิศ (2548 : บทคัดย่อ) ทำการศึกษาเรื่อง การมีส่วนร่วมของประชาชน ในการวางแผนพัฒนาเทศบาลนครสมุทรปราการ กลุ่มตัวอย่างที่ทำการศึกษา คือ ผู้นำชุมชนหรือหัวหน้าครัวเรือนที่อาศัยอยู่ในเขตเทศบาลนครสมุทรปราการ จำนวน 115 คน โดยใช้แบบสอบถามเป็นเครื่องมือในการศึกษา ผลการศึกษาพบว่าปัจจัยส่วนบุคคลเช่น เพศ อายุ อาชีพ รายได้ และระยะเวลาที่อาศัยอยู่ในชุมชนของประชาชน ไม่มีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมของประชาชน ในการวางแผนพัฒนาเทศบาลนครสมุทรปราการ ส่วนระดับการศึกษาและการเป็นสมาชิกกลุ่มของประชาชน มีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการวางแผนพัฒนาเทศบาลนครสมุทรปราการอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

สุจินดา เลิศศิริมงคลสุข (2549 : บทคัดย่อ) ได้ทำการศึกษาเรื่องความคิดเห็นของประชาชนต่อการมีส่วนร่วมในการบริหารสถานแสดงพันธุ์สัตว์น้ำบึงฉวากเฉลิมพระเกียรติขององค์การบริหารส่วนจังหวัดสุพรรณบุรี เพื่อศึกษาระดับความคิดเห็น และปัจจัยที่มีผลต่อความคิดเห็นของประชาชนต่อการมีส่วนร่วมในการบริหารสถานแสดงพันธุ์สัตว์น้ำบึงฉวากเฉลิมพระเกียรติขององค์การบริหารส่วนจังหวัดสุพรรณบุรี กลุ่มตัวอย่างที่ศึกษา คือ ประชาชนที่อยู่ในเขตตำบลเดิมบาง จังหวัดสุพรรณบุรี จำนวน 378 คน ใช้แบบสอบถามเป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล คือ ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ทดสอบสมมติฐานใช้ค่า t-test และค่า One-Way ANOVA โดยกำหนดระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ผลการศึกษาพบว่าประชาชนมีความคิดเห็นต่อการมีส่วนร่วมในการบริหารสถานแสดงพันธุ์สัตว์น้ำบึงฉวากเฉลิมพระเกียรติขององค์การบริหารส่วนจังหวัดสุพรรณบุรีอยู่ในระดับน้อย ปัจจัยที่มีผลต่อความคิดเห็นของประชาชนต่อการมีส่วนร่วมในการบริหารสถานแสดงพันธุ์สัตว์น้ำบึงฉวากเฉลิมพระเกียรติขององค์การบริหารส่วนจังหวัดสุพรรณบุรี ได้แก่ ความรู้เกี่ยวกับบทบาทและอำนาจหน้าที่ด้านการบริหารงานของ อบจ. ขณะที่ อายุ ระดับการศึกษา อาชีพ ระดับรายได้เฉลี่ยต่อเดือน ไม่มีผลต่อความคิดเห็นของประชาชนต่อการมีส่วนร่วมในการบริหารสถานแสดงพันธุ์สัตว์น้ำบึงฉวากเฉลิมพระเกียรติขององค์การบริหารส่วนจังหวัดสุพรรณบุรี

วิวัฒน์ พงษ์รัตนกาญจน์ (2550 : บทคัดย่อ) ได้ทำการศึกษาเรื่องการมีส่วนร่วมของคณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านในการดำเนินงานกองทุนหมู่บ้าน : กรณีศึกษาในเขตตำบลหนองบัว อำเภอมือง จังหวัดกาญจนบุรี โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการมีส่วนร่วมของคณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านในการดำเนินงานกองทุนหมู่บ้านในเขตตำบลหนองบัว เพื่อศึกษาปัจจัยที่มีผล

ต่อการมีส่วนร่วมของคณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านในการดำเนินงานกองทุนหมู่บ้านในเขตตำบลหนองบัว เพื่อศึกษาปัญหาและอุปสรรค และข้อเสนอแนะที่เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วมของคณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านในการดำเนินงานกองทุนหมู่บ้านในเขตตำบลหนองบัว ประชากรกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้ คือ คณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านในเขตตำบลหนองบัว จำนวน 6 หมู่บ้าน ๆ ละ 15 คน รวมประชากรทั้งหมด 90 คน โดยใช้แบบสอบถามเป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล และสถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ คือ ค่าความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ค่า t-test และ F-test ผลการศึกษาพบว่า กลุ่มตัวอย่างเป็นเพศชายและหญิงที่มีสัดส่วนใกล้เคียงกัน คือ อายุมากกว่า 31-40 ปี มีสถานภาพสมรส ส่วนใหญ่จบการศึกษาประถมศึกษา และมีอาชีพเกษตรกร รายได้ต่อเดือนตั้งแต่ 5,000-10,000 บาท ระยะเวลาที่ปฏิบัติหน้าที่ในตำแหน่งต่ำกว่า 3 ปี ตำแหน่งส่วนใหญ่เป็นกรรมการ และไม่เคยผ่านการอบรมมาก่อน และเป็นสมาชิกกลุ่มทางสังคมตั้งแต่ 3 กลุ่มขึ้นไป การได้รับข้อมูลข่าวสารอยู่ในระดับมาก และมีความรู้ความเข้าใจในการดำเนินงานกองทุนฯ อยู่ในระดับปานกลาง กลุ่มตัวอย่างมีส่วนร่วมในการดำเนินงานกองทุนหมู่บ้านในภาพรวมอยู่ในระดับมาก มีส่วนร่วมมากที่สุดในด้านร่วมพิจารณาเงินกู้ รองลงมาคือร่วมประชุม ร่วมดำเนินงานตามโครงการ ร่วมตรวจสอบ และน้อยที่สุดคือร่วมประเมินผล ผลการทดสอบสมมุติฐาน พบว่า การได้รับข้อมูลข่าวสารและความรู้ความเข้าใจเป็นปัจจัยส่งผลการเข้าไปมีส่วนร่วมในการดำเนินงานกองทุนหมู่บ้านของคณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านในเขตตำบลหนองบัวอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ส่วนเพศ อายุ สถานภาพ ระดับการศึกษา อาชีพ รายได้ ระยะเวลาที่ปฏิบัติได้ การได้ฝึกอบรมการเป็นสมาชิกกลุ่มทางสังคมและดำรงตำแหน่ง ไม่ส่งผลต่อการเข้าไปมีส่วนร่วมในการดำเนินงานกองทุนหมู่บ้านของคณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านในเขตตำบลหนองบัว อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

มิทริรา เจริญกาญจน์ (2551 : บทคัดย่อ) ได้ทำการศึกษาเรื่องการมีส่วนร่วมในการดำเนินงานสู่โรงเรียนส่งเสริมสุขภาพของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ของโรงเรียนระดับประถมศึกษา อำเภอคอยสะเกิด จังหวัดเชียงใหม่ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการมีส่วนร่วมในการดำเนินงานสู่โรงเรียนส่งเสริมสุขภาพของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ของโรงเรียนระดับประถมศึกษา อำเภอคอยสะเกิดจังหวัดเชียงใหม่ ประชากรที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้ คือผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสียในการดำเนินงาน โรงเรียนส่งเสริมสุขภาพ ได้แก่ บุคลากรภายในโรงเรียน ประกอบด้วย ผู้บริหาร ครู และนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4-6 บุคลากรภายนอกโรงเรียน ประกอบด้วย ผู้นำท้องถิ่น ผู้นำชุมชน ผู้ปกครอง อาสาสมัครสาธารณสุข และเจ้าหน้าที่สาธารณสุข จำนวน 143 คน ผลการศึกษาพบว่าการมีส่วนร่วมในการดำเนินงานสู่โรงเรียนส่งเสริมสุขภาพของกลุ่มนักเรียนโดยรวม อยู่ในระดับต่ำ ($\mu = 1.52, \sigma = 0.56$) กลุ่มผู้บริหาร ครู และคณะกรรมการส่งเสริมสุขภาพมีส่วนร่วมโดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง

($\mu = 2.13$, $\sigma = 0.76$) เมื่อพิจารณารายด้านพบว่ากลุ่มนักเรียนมีส่วนร่วมด้านการค้นหาปัญหา ($\mu = 1.45$, $\sigma = 0.53$) ด้านการวางแผนดำเนินการ ($\mu = 1.14$, $\sigma = 0.35$) และด้านการติดตามประเมินผล ($\mu = 1.43$, $\sigma = 0.62$) อยู่ในระดับต่ำ ส่วนด้านการปฏิบัติการอยู่ในระดับปานกลาง ($\mu = 1.97$, $\sigma = 0.58$) กลุ่มผู้บริหาร ครู และคณะกรรมการส่งเสริมสุขภาพมีส่วนร่วมด้านการค้นหาปัญหา ($\mu = 2.26$, $\sigma = 0.84$) และด้านการปฏิบัติการ ($\mu = 2.26$, $\sigma = 0.81$) อยู่ในระดับดี ส่วนด้านวางแผนดำเนินการ ($\mu = 2.09$, $\sigma = 0.79$) และด้านการติดตามประเมินผล ($\mu = 2.04$, $\sigma = 0.71$) อยู่ในระดับปานกลาง

ทรงยศ สาโรจน์ (2551 : บทคัดย่อ) ได้ทำการศึกษาเรื่องการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์คลองบางบัวของประชาชนชุมชนบางบัว เขตบางเขน กรุงเทพมหานคร มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาระดับของการมีส่วนร่วมของประชาชนชุมชนบางบัวในการอนุรักษ์คลองบางบัว เพื่อศึกษาระดับปัจจัยเสริมในด้านการรับรู้ข่าวสาร ความรู้เกี่ยวกับการอนุรักษ์ลำคลอง และความตระหนักต่อการอนุรักษ์ลำคลองของประชาชนชุมชนบางบัว และเพื่อศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์คลองบางบัวของประชาชนชุมชนบางบัว กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย คือ ประชาชนในชุมชนบางบัว เขตบางเขน กรุงเทพมหานคร จำนวน 300 คน เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล คือ แบบสอบถาม วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติการแจกแจงความถี่ (Frequency) ค่าร้อยละ (Percentage) ค่าเฉลี่ย (Mean) ค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) ทดสอบอิทธิพลของตัวแปรที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชน โดยวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณ (Multiple Regression) แบบขั้นตอน (Stepwise Multiple Regression) ผลการวิจัยพบว่าการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์คลองบางบัวของประชาชนชุมชนบางบัว เขตบางเขน กรุงเทพมหานคร ในภาพรวมอยู่ในระดับน้อย ปัจจัยเสริมการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์คลองบางบัว ได้แก่ ด้านการรับรู้ข่าวสาร ประชาชนมีการรับรู้ข่าวสารน้อย ด้านความรู้ในการอนุรักษ์ลำคลอง ประชาชนมีความรู้ในการอนุรักษ์ลำคลองน้อย และด้านความตระหนักในการอนุรักษ์ลำคลอง ประชาชนมีความตระหนักในการอนุรักษ์ลำคลองปานกลาง ปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์คลองบางบัวของประชาชนชุมชนบางบัว ได้แก่ ความตระหนักในการอนุรักษ์ลำคลองการรับรู้ข่าวสารและรายได้ต่อเดือน ส่วนปัจจัยที่ไม่มีผลต่อการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์คลองบางบัวของประชาชนชุมชนบางบัว ได้แก่ เพศ อายุ สถานภาพสมรส ระดับ การศึกษา อาชีพ ระยะเวลาที่อาศัยอยู่ในท้องถิ่น และความรู้ในการอนุรักษ์ลำคลอง